

Dstrup By-Lov og Gildeskit 1598.

Meddeelt efter Originalen

af

C. Molbeck.

I n d l e d n i n g.

Til de i vort Fædreland bevarede autonomiske Monumenter, eller Lovninger af i sildigere Tider optegnede Folke-Vedtægter, der i en større eller mindre Kreds havde faaet Gyldighed og et Slags Lovskraft, uden at være paabudne af nogen regierende Lovgiver, maae vi ogsaa regne, foruden egentlige Gildeskraaer, de danske Bonde-Vedtægter eller Landsby-Skraaer, hvoraf vi her meddele den største og udførligste, som hidtil, saavidt vides, har været kiendt, og endnu er utrykt. Vi see, at denne, ligesom ogsaa en anden, forhen ved Trykken bekendtgjort nyest By-Skraa (for Ronninge Sogn), har staaet i Forbindelse med et i vedkommende Menigheder fra ældre Tider eksisterende Gildesamfund; og finde derfor ogsaa i begge Skraaer egentlige Gilde-Vedtægter forenede med andre, som vedkomme Sognets oeconomicke eller Landvæsen-Forhold, Markfællesskab, Bangeskifte, Jordens Dyrkningsmaade, Dvæghold, Markhegn, og flere af Sognebøndernes agrariske Skikke, Sædvaner og vedtagne Forpligtelser. Men vi have derfor ingen Grund til at antage, at Vedtægter af den Art, som her handles om, eller som den nedenfor meddeelte By-Skraa, allene og udelukkende skulde staae i Sammenhæng med Gildesamfundet, eller skylde dette deres Oprindelse. Dette kan ei allene modbevises ved en eller flere andre danske Landsbyvedtægter, fra

Sogne, hvor intet egentligt Gilde var stiftet, (saasom Algerfkov Sogns „Graudebrev,” og Bierregrav's „Vide og Vedtægt”, hvorom mere nedenfor;) men det oplyses tillige ved Beskaffenheden af lignende By- og Markvedtægter fra andre Lande, og i Særdeleshed Tydskland, hvori intet forekommer om Gilder eller Gilde-Anordninger. — Endskiondt jeg, i den mig for Diebliffet tilgængelige Literatur, ikke har kunnet opdage nogen Kilde for en tilstrækkelig og systematisk Vejledning til at kiende de historiske og juridiske Forhold, som vedkomme andre Landes Landsby-Vedtægter, der gaae ud paa en Communalforbindelse, som den omtalte, imellem Bønderne i et Sogn, eller paa de fælles Sædvaner og almindelige Forpligtelser i Henseende til Algerbrug og andre Landvæsenforhold, som Sognebønderne oprindeligt imellem sig selv have gjort til Lov: vil jeg dog opholde mig nogle Dieblif ved de tydske Vedtægter af den Art, for saavidt de kunne oplyse Beskaffenheden og Oprindelsen af vore egne.

Herved er først at bemærke, at der i Tydskland gives en stor Mængde, i deres Natur og Beskaffenhed temmelig forskellige Retsvedtægter blandt Landalmuen, længe bevarede fra den fjerne Fortid paa Traditionens Vej, og i sildigere Tider skriftlig optegnede, lige fra det 13de, til ned i det 17de og 18de Aarhundrede. En Hovedklasse af disse ere de saakaldte „Weisthümer,” (demonstrationes jurium) Vidnesbyrd og Kiendelser, eller Udsagn over Retsforhold, især vedkommende Jordciendom, Jordbrug, Forhold imellem Grundeiere og Jordfæstere, imellem Herremanden og hans Naboer, Skovhugst, Græsningsret, Fiskeri, Vandløb og Vandledning, med mere andet, som henhører og kan henregnes til Landbrugret. Ligeledes henhører til saadanne „Weisthümer,” under samme Benævnelse, optegnede Vedtægter og Retskiendelser om Forholdet imellem Selveiere og Sognemænd i samme By, Menighed eller Di-

strict, eller i tilgrændsende Nabo-Menfgheder, angaaende lignende Gienstande; hvilke Vedtægter da i Almindelighed grundes paa Sædvaner, og Vidnesbyrd eller Udsagn („Weisungen“¹⁾) om samme. Overhovedet udlede tydske Retslærde uden Tvivl med Grund, Oprindelsen til dette Slags Retskiendelser og Vedtægtsamlinger af den Egenffab ved den ældste tydske Retsforfatning, efter hvilken det ikke saa meget var Dommeren eller Fogeden, der kiendte eller domte hvad Ret var, som det var agtede og frie Mænd i Menigheden, der mødte paa Tingene, og af Fogeden adspurgtes om deres Mening i det forekommende Tilfælde.²⁾ En fadan Mening, naar den ikke

¹⁾ Heraf ogsaa Ravnets „Weisthümer.“ Saaledes f. Ex. finder man i de i „Arch. für Gesch. u. Alterthumskunde Westphalens“, V. S. 262—73 (Kempto 1832) aftrykte „Weisthümer der Erbgenossen zu Kirchborchem“ fra A. 1370, oftere faadanne Udtryk: „To dem ersten van des waters wegen — *wisenden de oeldesten Bur* by eren eyden — dat se des nicht anders enwisten, edder gehort hedden, den“ &c. — „Item tor suluen tidt wart *gewiset* van den suluen oeldesten unde oeltsetten unde Kuntscoppen uppe dat sulue water.“ — „Vortmer up alsülke Schellinge — van holttes wegen — *wisenden* den suluen oeltsatten unde gemeine bur, dat“ &c. — Saaledes begynder alfsaa dette Actstykke med egentlige Tingvidner om Rettigheder og Sædvaner i Band, Skov og Mark; herpaa følge andre Vedtægter, hvilke de „gemeine Erffgenoten to Kerchborchem“ (en Landsby i det Paderbornske), ere blevne enige om at fastfætte og opffrive, „alse de van oldingen wenten her to sint gehalten“; og som skulde have Gyldighed saa længe indtil Vedkommende igien samledes og kom overeens om at fornye „düsse olden früntscop *Wisunge* unde Ouerdracht.“ Dette er saaledes hvad Eichhorn (D. Staats- u. Rechts-Gesch. II. S. 346. p. 507) kalder „das Einigungsrecht, d. h. die Befugniß mit andern freien Leuten zur Erreichung eines selbstgewählten (nur nicht unerlaubten) Zwecks in Verbindung zu treten.“

²⁾ Eichhorn (Einf. in das deutsche Privatrecht. 4 Ausg. 1835. S. 11) sielner imellem Domme eller Kiendelser (Ordelen), som efter den gliebende Rets Analogier af enkelte Dommere („von einzelnen Urtheilern“) bleve „fundne“ paa Tinget, og som de øvrige Bisiddere (Schöffen) fulgte, naar ingen Modsigelse af de Omstaaende fandt Sted („ohne Widerspruch des Umstandes“); og egentlige „Weisthümer“, som „efter Dommerens og Bisiddernes Kundskab til den ved

blev modsagt af andre Tilstedeværende, blev da til en Retskiendelse, eller Dom,¹⁾ som det paalaae Fogeden at udføre. Fandt den derimod vægtig Modsigelse i Forsamlingen paa Tinget, (de Omstaaende, „der Umstand,“ circumstantia): da henvendte man sig stundom til et andet Ting, og begjærede en „Underviisning.“ Erholdt man denne, da kaldtes ogsaa den „Weisthum,“ netop fordi da den ene Domstol havde vist den anden til Rette.²⁾

Deilige i ældre Tider paa Tingene, af Visdomme („Schöffen“) eller af Sognets ældste, troværdigste Mænd, edelig afgivne Forklaringer, Vidnesbyrd, Kiendelser eller „Tilretteviisninger,“ (Rechtswelungen) udgiøre vist nok, som en af de lærdeste Forfattere og Kiendere af tydske Oldtidsstykke udtrykker sig, „et høist elen-

deres Domstol gieldende Ret, bleve afgivne under deres Eed.“ Det er vel egentlig den sidste Klasse, som hyppigst menes under hün Benævnelse; men man vil, ved at gienngaae et større Antal af tydske „Weistümer,“ der ere af saa mangehaande Arter, finde: at hverken denne Eichhornske Definition, eller den temmelig afvigende, som J. F. Runde giver, (Grundf. des gem. d. Privatr. 8te Aufl. 1829. S. 40) ganske nøiagtigt udtrømme Begrebet, eller omfatte alle Classens Under-Arter.

- 1) „Fand die Meinung derselben keiner Widerspruch — wurde sie nicht gescholten (das Recht des Urtheilsschelten,) was aber auch nur von der Gemeinde, nicht von dem Richter ausgehen durfte — so galt sie als Urtheil.“ G. Phillips. nederf. anf. St. p. 45.
- 2) „Weil eben das eine Gericht das andere zu Recht gewiesen hatte.“ G. Phillips Grundsätze des Deutschen Privatrechts. 1829. I. S. 46, og det foregaaende, i S. 5. (Som Exempel paa en Kiendelse af den Art i et særskilt Retstilfælde (Kiendens Talling og Bortførelse fra Ageren) kan anføres: „Weisthum des Gogerichts zu Osierecopeln (Paderborn) über die Berechtigungen u. Verpflichtungen der Zehnherrn u. Zehnpflichtigen.“ 1555. Wigands Archiv für Westphalen u. III. S. 226. ff. Denne Kiendelse benævnes her: ene *gewiseden unde gefrageden ordel*; og den blev givne Dommeren (de Gogreve) efter Udsagn af „de gemeine Köre (Tingmænd, Stofkemænd?) unde ummestande des gericht.“

- dommeltigt Phænomen i den gammeltydske Forfatning.¹⁾ Dog kunne vi vel ogsaa sige, at den nordiske Retshistorie og Retsforfatning ikke ganske savner lignende, eller analogiske Retskilder i mange af de i ældre Tider brugelige Tingsvidner om Sandmændstog og Ugerrebning, om Markeskiel og flere Omstændigheder ved Eiendoms- og Brugsbretten i Henseende til Uger, Mark og Skov, Vandløb, Møllebrug, Fælleder og Udmærk, Oldenret, m. m. desl. Forstielligheden imellem disse danske Retsdocumenter og de tydske „Weisthümer“ kan vel især søges deri, at hine stelden gaae ud paa meer end enkelte Retstilfælde, eller paa Indviders Eiendoms- og Brugsbret; hvorimod disse mangengang bestemme hvad der har været Vedtægtsret og Sædvaneret („Gewohnheitsrecht“) for hele Byer og Sogne; og det endog i Tilfælde, som undertiden gaae uden for Eiendomsretten og berøre personlige Retsforhold.²⁾ At det imidlertid ogsaa i Danmark i ældre Tider fandt Sted, at saavel Privatte, som Kongerne selv, henvendte sig til Domstolene, for at

1) „Diese Rechtweisungen durch den Mund des Landvolks machen eine höchst eigenthümliche Erscheinung in unsere alten Verfassung, wie sie sich bei keinem andern Volk wiederholt, und sind ein herrliches Zeugniß der freien und ehlen Art unseres eingebornen Rechts.“
J. Grimm deutsche Rechtsalterthümer. Borr. p. IX.

2) Eichhorn bemærker (ovenanf. St. not. c.): at det er alt for indskrænket, at henvise til saadanne „Weisthümer,“ der angaae Eiendomsforhold af den saakaldte Hof- eller Gaards-Ret (jus curiae „d. i. die Verhältnisse unfreier Personen zu ihrem Herrn und ihren Genossen“); „thi man har afgivet Weisthümer over enhver Art af Retsforhold.“ — „Weisthümer,“ der med de ovenfor angivne Modificationer, kunne bringes i Analogie med vore Tingsbreve eller Tingsvidner, kan man paavise i Mængde. Saaledes f. Ex. de westphalske Balberter Weisthümer om territoriale og andre Rettigheder til dette Sogn m. m., hvorom tvisteskes imellem Cölln og Grevskaabet Mark, og til hvis Afgjørelse der oprævedes 1533 et Tingsvidne af 38 Dindinge i Sognet, og atter 1548 et andet af 18 Mænd „von den ältesten und frömmsten Kirchspielsmännern.“ (J. D. von Steiner Westphal. Geschichte. II. Th. 1753. Svo. S. 262—266.)

undervises om, hvad der i tvivlsomme Tilfælde var Ret, og at Dommerne da undertiden tilfaldte lovsforfarne Mænd af forskellige Stænder, som afgave Tingsvidne om, hvad de af egen Erfaring og efter nøiagtig Undersøgelse vidste om Sagen: dette viser sig bl. a. af det mærkelige Tilfælde, hvori Erik af Pommern 1428 paa Siællandsfars Landsting „spurgte sig for, hvad Ret som den hørte (3: hvad Straf der var for den), som hiemme sad, naar Fiender kom for Landet og Vidiebrand gif, m. m., og af den Fremgangsmaade, som Landsdommeren da brugte, for at finde hvad Ret var efter gammel Sædvane.¹⁾

At uskrevne Retsvedtægter for enkelte Menigheder, Byer eller Herreder have existeret ogsaa hos os, tidligere, end Samling og skriftlig Udfattelse af vore gamle Provindslove har fundet Sted, og at man har benyttet Udsagn om saadanne Vedtægters Beskaffenhed og Gyldighed, under Samlingen og Redactionen af bemeldte Love, kan ikke omtvileles; og ikke utydelige Spor dertil forekomme ogsaa paa enkelte Steder i disse Love.²⁾ I Tydskland har uden Tvivl den mere sammensatte, udviklede og forskellige Retsforfatning og Lovgivning i saa mange fra hinanden adskilte og uafhængige Stammer, Lande, Provindser og politiske Samfund eller Statslegemer, af den mest forskellige Størrelse, Magt og Dr-

¹⁾ Tingsvidnet, som Christian II. 1517 lod læse paa Siællandsfars Handling, er aftrykt i D. Mag. V. p. 319. 20. (Jvf. ogsaa J. F. Schlegel om de gamle Danstes Retsædvaner. S. 257—60.)

²⁾ Hertil høre f. Ex. de i Gamle Siæll. Lov forekommende Udtryk: „Thæt kallæ wi manz houæthlot.“ (I. 6.) „For thæt sighæ wi swa. (I. 13.) „For thy sige wi swa.“ (I. 27. 28.) og fl. Saaledes sees det ogsaa af adskillige Steder i Anders Sunesens latinske Optegnelse af de skaanske Vedtægter, at han i enkelte tvivlsomme Tilfælde har jævnført erfarne Mænds Udsagn (prudentes, prudentiores); han angiver disses forskellige Meninger, og undertiden uden selv at afgjøre Sagen. (See bl. a. III. c. 2. 10. 12. V. c. 7. VII. c. 13; og jvf. Schlegel. I. c. p. 56.)

- ganisation, bidraget meget til at man der mere og længere har holdt over og bevaret enkelte Communer, Stæders og Landsbyers Vedtægtsret; endog Aarhundreder efterat man havde skrevne Love og Anordninger af Fyrsterne. Heller ikke har man lige indtil den nyeste Tid i Tydskland ophævet den Gyldighed, som saadanne Vedtægter i deres indskrænkede Kreds kunne have til at begrunde eller oplyse Retshforhold i visse og enkelte Tilfælde. De tydske Retshkæde betragte endnu altid Landsbyernes og Menighedernes Skraer, „Weisthümer“, Statuter og flere andre Vedtægtsamlinger,¹⁾ som Kilder og Materialier for den tydske Privatret.²⁾ Disse Bidrag til den autonomiske

¹⁾ Der nævnes f. Ex. „Die von Grundherrn erteilten Dorfordinungen, oder durch die Schutzherrn bestätigten Dingrodel, Gemeinordnungen, Ehehaften und Weisthümer, die aus Schöffensprüche hervorgegangene Göddingsprüche (Gau-Ding), und für das Verhältnisse der Bauern zu ihren Herrn die Hub- und Hofrechte.“ Mittermaier Grundf. des deutsch. Privatrechts. 1824. S. 58. § 33. (Vf. Sagemann, Handb. des Landwirthschaftsrechts. 1807. p. 18. § 15.) „Auch Dorfregeln,“ seier Mittermaier til, gehören hieher.“ Dette er et eget Slags tydske Retshædvaner, som Menigheden aarliggen paa visse dertil bestemte Tingdage („Jahr-“ eller „Rüge-Ding-Gericht.“) forebragte eller lod oplæse paa Tinget, for at hiemle saavel deres egne Vedtægter og Rettigheder, som Herstædets, i Forhold til andre og tilgrændsende Grundeiere, m. m. See f. Ex. „Des Dorfs Otterndorf alter Freiheit und gewöhnliche Rügen, die man der Herrschaft an gehaltenen Jahrdingen pflegt vorzutragen.“ (1605.) Klingner's Sammlungen zum Dorf- und Bauern-Recht. 4 The. 4to. Leipz. 1749—54. III. p. 617—19. „Rügen der Gemeinde zu Rieder-Muschitz.“ ib. p. 622—30. Cap. X. „Von Jahr-Rüge-Ding- und Ehegerichten.“ ib. p. 577—616; og p. 123—126. (Om disse særegne „Rügegerichte“ og hvorledes de i anden Halvdeel af 18de Aarhundreholdtes i Hessen, jvf C. P. Kopp's Nachr. v. d. Verf. der geistl. und Civil-Gerichten in Hessencassel. 1769. 4. I. p. 309—312.)

²⁾ „Unter den Particularrechten dürfen aber nicht bloß die Gesetzbücher und Verordnungen, sondern alle die, Gewohnheitsrechte enthaltenden Sammlungen, die gewisse Rechtsansichten bezeugenden Urkunden, Weisthümer, etc. benützt werden.“ Mittermaier l. c. S. 13. (Vf. ogsaa Eichhorn deutsche Staats- und Rechtsgesch. 2. Aufl. II. S. 246. S. 507. v: ff.)

Retsperiodes Historie i Tydskland existere ogsaa endnu i en saadan Mængde, og af saa mange forskjellige Arter, at en egen Undersøgelse over denne Materie ikke allene endnu kunde være ønskelig (selv efter J. A. Hoffmanns, i det mindste i Litteraturen langt fra ikke fuldstændige Skrift: *De Scabinorum demonstrationibus, aliorumque placitis.* Marburg 1792. 4.); men ogsaa en fuldstændig, ordnet og oplyst Samling af alle, eller de allerfleste endnu overblevne tydske „Weistümer,“ „Willführer,“ „Bauernführer,“ „Markordnungen,“ „Gehaften,“ „Rüngen,“ „Bauersprachen,“ og hvorledes disse traditionelle og opskrevne Almuesvedtægter videre benævnes. Hoffmann har i det anførte Skrift kun optalt 77; hvorimod J. Grimm har en Fortegnelse over 387, (og deriblandt 51 hidtil utrykte) hvilke han har benyttet til sin Bog om tydske Retsantiquiteter, og hvoraf han regner herved 300 for at være af Vigtighed; imedens han tillige antager, at der endnu vilde lade sig opdage flere hundrede Stykker, af hvilke en god Deel ere ham af Navn bekiendte. At mange dog ere forsvundne, beklager denne Lærde vel ikke uden Grund, i det han bemærker, at allerede i det 17de Aarhundrede spores hist og her, at Øvrighedernes have yttret Misnoie med de „einfältigen Schöffen-Weisungen“; og at meget af den gamle autonomiske Sædvaneret er undertrykt „med Spöt og med Magt.“ I hvor høj Interesse og Værdi disse tydske folkelige Retslevninger uimodsigeligen overhovedet besidde for Historien og Oldforskningen, vil det dog neppe kunne negtes, at de undertiden vedrøre ubetydelige og for Historien ligegyldige Tilfælde; undertiden vel ogsaa optage „viel ungereimte Sachen“ (som det hedder i den af Grimm anførte „Carber Markordnung“ af 1658.*)

*) Til Ex. herpaa vil jeg blot henvise til enkelte Artikler i det, i øvrigt interessante Weisthum „Das löbliche Bauer-Recht der Sieben freyen Sagen in Bentzhagen“ (i Grevskabet Schaumburg-Lippe.) Bemeldte.

Dog maae vi netop ogsaa i denne Beskaffenhed, i den Rigdom paa particulaire og specielle Retspørgsmaal og Sædvaner i enkelte Districter, som de have bevaret, søge deres antiquarisk-historiske Værd, og deres Egenkab, som umiddelbart Udspring af Folkets Nationalitet, af dets ældste og frieste Forfatning. For den lærde Forfatter af de „deutsche Rechtsalterthümer“ have de derfor afgivet en af hans Hovedkilder; og det er at haabe, at den Opmærksomhed, han atter har skienket og henledet paa disse autonome Retskilder (bl. a. ved den givne Fortegnelse over de benyttede, og ved deres almindelige Charakteristik i Fortalen S. IX—XI) ikke vil være uden Virkning til at afhjælpe Savnet af en fuldstændig Samling af tydske „Weisthümer“, med de fornødne retsvidenskabelige, historiske og topographiske Oplysninger.*) Svormegget de kunne bidrage til at opklare mere universelle Forhold i Tydskslands Historie og Forfatning: bliver os tydeligt, bl. a. ved de Wink, Grimm meddeler om de forskellige tydske Landskrog, hvor de forefindes, og om andre, hvor de derimod mangle, eller „pludselig, ligesom affkaarne, recent ophøre.“ Han bemærker, at deres Hiem fortrinligen er de Egne, hvor den gamle tydske Mark-Forfatning („Markverfassung“) har været længst; særdeles Rhin- og Mainlandene, tilligemed Westphalen; eller de, hvor den frankiske, ripuariske og alemanniske Ret galdt; hvorimod man, i Følge Grimms Vidnesbyrd, aldeles ikke skal finde dem i noget tydske

ved deres meer end komiske Naivetet forunderlige Artikler begynde med denne Ouestion: „Ich frage: Wann ein Ehemann nebst seiner Ehefrauen sein Gut befehen wollte, und bekäme eine Lust bey ihr zu schlaffen, käme aber Einer mit ein Fuder Heu drauf zugefahren, wie sich der verhalten solle?“ o. s. v. (Denn er aftrykt i E. Spangenberg's „Beiträge zu den deutschen Rechten des Mittelalters.“ Halle. 1822. 4. S. 197—204.)

*) Efter en nylig modtagen Underretning, skal J. Grimm selv virkelig være i Færd med at forberede en Udgave af de tydske „Weisthümer.“

Landstrog, hvor slaviske Folkstammer ere, eller have været bosatte; og saaledes navnlig i Doversachsen, Meissen, Brandenburg, Mecklenburg, Pommern (?), Schlesien, Lausitz, Mähren, Steiermark og Kärnthén. Baiern har vel enkelte, men ikke mange, at opvise, og det samme menses at gælde om Østerrige, Tyrol og Salzburg. — Om Nedersachsen nævner Grimm intet; men har i sin Fortegnelse kun heel faa Stykker fra de lynceborgske, hannoverske og brunsvigske Lande; og ingen fra Holsten og Lauenburg, naar man undtager de altid mærkelige Neumünsterke Sogne-Vedtægter,¹⁾ som Grimm ved en Feiltagelse har hensat i Nordfriesland. Imidlertid findes dog ogsaa i de til Stormarn henhørende Marsklande, og særdeles i Amtet Steinburg, en saakaldet „Land- und Marschrecht;“ hvorved forstaaes en endnu gieldende Vedtægtsret, der især gaaer ud paa Arvesølge, Ægtefælscontracter, Testamenter, Contracter, m. m., og er saameget mærkeligere, som den for en stor Deel endnu kun beroer paa den fiendte Sædvane, uden at være opskrevet, eller gaaet over i positive Anordninger.²⁾

Jeg har opholdt mig noget ved disse, i øvrigt for os fremmede autonomiske Retskilder i Tyskland, tildeels for at

¹⁾ Die Neumünsterischen Kirchspiels- und Bordesholmischen Amts-Gebäude; nebst Versuch einer Gesch. dieses Holstein. Gewohnheits-Rechts: von Fr. Seestern-Pauly. Schlesw. 1824. 4to. Endskændt Falk vel antager, at den holstenske Sædvaneret i usædvanlig Reenhed kan have vedligeholdt sig ved Domstolene i Neumünster, har han imidlertid godtgjort, at hiin, først af Dreier, (Vermischte Abh. II. p. 1052-1108) siden og bedre af ovenanf. Udgiver bekendtgjorte Samling af Retsvedtægter neppe ere oprindelige, men snarere stamme fra Dithmarsker-Landretten, og neppe ere ældre, end fra Slutningen af 16de Aarh. (Handb. des Schl. Holst. Privatrechts. I. S. 451-55.)

²⁾ Inf. Schlesw. Holstein. Anzeigen. 1809. No. 8. Falk, l. c. S. 455-51, og de Not. 77 anførte Skrifter.

gøre opmærksom paa, hvor langt mere denne Bestanddeel af Folkets gamle Sædvaner, indvortes Forfatning og nationale Eiendommelighed, savnes i vort Fædreland.¹⁾ Her har man i det Hele været sildigere og ulige mere sparsom, end f. Ex. i England og Tydskland, i at overgive, saavel historiske, som juridiske Kiendsgierninger, politiske Begivenheder og individuelle Tildragelser og Omstændigheder, private Afdomster, Retsnormer og Retskiendelser, til Diplomernes sikre og tilforladelige Bevaring. Tillige er hos os den usfrevne Vedtægts- og Sædvaner-Ret overhovedet temmelig tidligt gaaet over i de, formodentlig alle omtrent ved Begyndelsen af 13de Aarhundrede samlede og opsfrevne danske Provindslove;²⁾ efter hvis Redaction udentvivl de andre giennem Tradition eksisterende, i mindre Districter gieldende Vedtægter, Retsfikke og Retsymboler (hvoraf overhovedet saa faa Spor findes i de danske Love) snart ere glemte og bortbode. Det var imidlertid i høi Grad onskeligt, og vilde endnu kunne afgive en Mængde vigtige og interessante Bidrag til den danske Retsforfatnings og Retspleies Historie i den sildigere Middelalder, ligesom mangan

¹⁾ Hvor vidt man finder lignende Samlinger af Retsvedtægter for Landsbyer og Bøndermenigheder i andre europæiske Lande, end Tydskland: har jeg ved denne Leilighed ikke kunnet komme til Biskhed om. I Sverrige, efter hvad man har underrettet mig om, findes ingen Vedtægtsamlinger af saadan Art; i det mindste ingen, som var trykt.

²⁾ Vi kunne bl. a., med Hensyn til vore Landsby-Skraaer, henvise til den skaanske, til R. Eriks siællandske og til den jydsk Lov, der indeholde endel Artikler, som ere virkelige Markt-Vedtægter, og hvoraf enkelte Spor endog gienfindes i bemeldte Skraaer, ligesom i vor nyere Lovgivning. Saaledes f. Ex. Eriks Siæll. I. II. 70. 71: om Gierder og Hegn; 72: Om Tøiring; 73: om Brøst paa Gierde og om Gierdelukning; 74: om Indhøstning; 75. 76: om Markfred, Dvægs Dptagelse og Bøder for samme; 78. om at hugge i en Andens Skov. Jydsk Lov III. 47. 48, om Markfred; 56, om optaget Dvæg; 51, om at tøre i en Andens Ager og Eng; 57, 58, om Gierder og Hegn.

anden historisk Oplysning for denne Tids Statistik, Landbo-Ret og agrariske Forfatning: dersom man foretog sig, med specielt Hensyn til Retshistorien, at samle, bekendtgjøre og oplyse et hensigtsvarende Udvalg af Domme, Tingsvidner, Skioder, Laas- og Pantebreve, Rebsforretninger, Mageskifter og andre lignende danske Tingbreve og Documenter fra 15de, 16de og første Halvdeel af 17de Aarhundrede; thi allene ved et saadant Foretagende vilde man blive i Staud til at udfylde et betydeligt Hul i vor Retshistorie, ved den endnu ganske savnede nyere og detaillerede Oplysning om Processen og Retspleien ved Tingene, saavel i criminelle, som i Ciendoms- og Hiemmel-Sager, m. m., i bemeldte Periode, eller tidligere end Christian den Femtes Lovbog.

Inden jeg nu gaaer over til nærmere at omtale det Slags, deels paa ældre Vedtægt og Sædvane, deels paa nyere Foreninger imellem Bønderne i en Menighed, grundede danske Landsby-Skraaer, hvortil det nedenfor aftrykte Haandskrift henhører, vil jeg endnu bemærke: at ogsaa disse Vedtægtsamlinger hos os have deres Analogie i lignende tydske, hvilke man (under forskiellig Benævnelse af „Bauernköhren“, „Dorfordnungen“, „Dorf-Articul“, o. s. v.) bør adskille fra den ovenfor i Korthed omhandlede Klasse af Retsvedtægter og Riendelser, som mest gaae under Benævnelsen „Weisthümer.“ *)

*) Grimm synes, i sin ovenmeldte Fortegnelse over de sidste, ogsaa at have optaget endel „Bauernköhren“ og deslige Landsby-Vedtægter. Til Exempel paa, hvorledes „Weisthümer“ og „Bauernköhren“ undertiden findes forenede i een og samme Vedtægt, kan bl. a. tiene den Westphalske „Bawr-Sprake und Wfsung gemeiner Bawr a Ibir tho Her die“ (et Abbedie i Westphalen) af 1511; med senere tilføiede Artikler af 1578, 1580 og 1581. (J. D. v. Steinens Gesch. v. Westph. 8. IV. Th. p. 101-106.) Her gaae nemlig Vidnesbyrd om Rienden, om Grundfæstet, Landveie (Heerstrade), Driftsveie, („Driftwegh“) Mølleveie, Giødningsveie, m. m., forud; derpaa følger en Skraa eller

Ligesom disse, som sagt, nærmest kunne betragtes som et Slags Tingsvidner om Rettigheder og Retsfødvaner, eller derpaa grundede Kiendelser: saaledes ere hine egentlige By- og Sognevedtægter om Mark- og Agerbrug, og om endeel saadanne Forhold, vedkommende det selskabelige Samliv i Landsbyerne, der kunne henregnes til en Art af Politie-Vedtægtsret, hvorom Sognebønderne i ældre Tider for en Deel enedes imellem dem selv; men hvorom det allerede i lang Tid har været antaget, at slige Vedtægter i det mindste behøve Grundherrens, eller endog Regentens Confirmation, for at faae lovlig Gyldighed.

Det er vel af flere tydske Retslærde bemærket: at egentlige Lovbestemmelser henhørende til Privatretten („wirklich statutarische Gesetzgebung über das Privatrecht“) have været langt sieldnere i Landsbymenigheder, end i Stæderne; fordi hine fattedes en Communalforfatning, der kunde begrunde Autonomiens Ret.¹⁾ En anden Forfatter, der selv har bekiendtgjort og oplyst en Levning af gammel Landsby-Ret i nogle saariske Sogne, erindrer: „at Landsby-Statuter i tidligere Perioder ere sieldnere, end Kiøbstedretter; fordi den største Deel af Bønderne vare liv egne; og i denne Tilstand ikke kunde gjøre Brug af nogen Autonomie.“²⁾ Dog kan det neppe antages, at Livegenskabet skulde have kunnet hindre Bevaringen af gamle Landsbyvedtægter og Sædvaner, hvoraf saameget f. Ex. findes i Westphalen, der ikke manglede Livegenskab. Det

Vedtægt „dat Baurrecht“; hvoraf et og andet (f. Ex. at en „Bawr-Richter“ 3: Oidermann, Grandefoged, skal vælges hvert Aar) ligner Artikler i vore danske Landsbyskraaer.

¹⁾ Eichhorn's deutsches Privatrecht S. 19.

²⁾ Ueber Dorfstaturen, insbesondere über die sogenannte „Stabsgerichtigkeit“ der 4 Gemeinden des Altensteinischen Gerichts (Herzogth. Meiningen.) Beiträge zur Gesch. deutscher Alterthümer, herausg. von dem Hennebergischen Verein. I. Meiningen 1839. S. 127.

bor kun ei oversees, at her maa skelnes imellem egentlig Lovgivning (statutarisches Recht); Sædvane-Ret (jus consuetudinis, „Gewohnheits-Recht“); samt Vedtægts- eller Forenings-Retten (eller hvad Eichhorn benævner „das Einigungsrecht“). Begge de sidste har man i Tydskland end ei kunnet unddrage de livegne Bønder; og fra den sidste udgaae egentlig de saakaldte „Bauern-führen“ (i Nedersachsen og Westphalen) eller „Gemeinde-Ordnungen“, „Dorf- und Markt-Ordnungen“ m. m., hvilke overhovedet alle mere vedkommende Landsbyernes Politic- og Communalforfatning, end privatretlige Forhold. ¹⁾ Man vil uden Tvivl ogsaa overalt i Tydskland, hvor slige Landsbyanordninger endnu findes, eller have været i Kraft, det være blandt livegne Bønder, eller Selveiere, finde dem i senere Tider, enten umiddelbart udgaaede fra Dyrigheden eller fra Jorddrothen²⁾; eller dog forsynede med vedkommende Autoriteters Bekræftelse; ligesom man ogsaa i den tydske Landboret fra det 18de Aarhuadrede, og formodentlig tidligere, finder det antaget: at det egentlig ei er nogen Anden end Landsherrn eller Fyrsten, der kan udstede eller auctorisere slige Communalordninger paa Landet.³⁾ Man finder vel nu ogsaa næsten overalt i Tydskland,

¹⁾ Jvf. Eftors kleine Schriften. III. S. 394. Siebenkees Beitr. zum deutschen Recht. I. S. 207. Runde d. Privatr. 8. Aufl. S. 70.

²⁾ Jvf. f. Ex. om de i Ost- og Westpreußen gjældende „Dorf-Ordnungen“, som ere givne, deels af Regjeringen, deels af Stæder eller af Godseiere: A. v. Harthausen die ländliche Verfassung in den Prov. Ost- und Westpreussen. Königsb. 1839. S. 210—42. Her nævnes imidlertid ogsaa flere „Willführen“, baade for Districter og enkelte Landsbyer, som uden Tvivl, i det mindste for en Deel, ere Retssædvaner og Vedtægter.

³⁾ „Es besteht aber die Macht, einem Dorffe eine Dorff-Ordnung vorzuschreiben, nicht bei demjenigen, der auf dem Dorffe die Gerichte hat, noch weniger bei den Baurmeister, oder der Gemeine, sondern bei dem Landesherrn, als der solche (Dorffordnungen) entweder selbst ausschreiben, oder doch confirmiren muß.“ J. B. v. Rohr vollständ. Hausbaltungsrecht. Leipz. 1738. 4. I. Th. p. 333.

indtil ned i det 18de Aarhundrede, en Mængde Landsbystatutter, givne af Dyrigheder og Godseiere, stundom ogsaa af Regjeringen; men en hyppig forekommende Form er dog tillige den, at Bønderne i Menigheden endes om nye, eller fornyede ældre By- og Markvedtægter, og lode dem af vedkommende Dyrighed eller Herlighedseier auctorisere. Jeg vil til Exempel af flere lignende, som jeg har fundet, anføre en saadan „Ackerordnung“ fra Midten af 17de Aarhundrede for Bønderne „im kleinen Felde,“ under Staden Belgern, i Amtet Torgau i Sachsen. Disse forebragte 1652: at da deres gamle Mark-Vedtægter 1637 ved fiendtlige Krigssfolk vare blevne dem berøvede, havde de atter 1649 forenet sig om visse Artikler i en ny Vedtægt; og anmodede nu Borgemeister og Raad i Staden Belgern om at ratificere samme Vedtægt, og meddele dem en auctoriseret Affkrift deraf; hvilket bemeldte Magistrat efterkom, og underskrev denne Skraa Valborgs Dag 1652, hvorpaa den paa ny blev oplæst for samtlige „Ackerleute im kleinen Felde,“ og antaget og underskrevet af dem.*)

Her have vi en noget lignende Fremgangsmaade med den, som er fulgt ved Redactionen og Udfærdigelsen af den nyeste By-Skraa, som nedenfor meddeles; kun at Formerne, hvorunder denne er vedtagen og affattet, have en større Selvstændighed og Frihed, end i den tydske. Det er her Østrup By-mænd (Maboer), som, under Forsæde af deres Oidermand og

*) Klingner's ovenanf. Sammlungen I Th. S. 582-590. Denne Skraa indeholder mange Vedtægter, som ei allene angaae Agerbruget, men ogsaa Landsbypolitiet og Communalvæsenet overhovedet. Hertil hører ogsaa: „at Søndagen efter Georgi ville Bønderne hvert Aar komme sammen og vælge dem en ny „Hufenrichter“ med 4 Bidsidere; den, som uden gyldig Grund vægrer sig ved at paatage sig Bestillingen høder „an die Gesellschaft“ ¼ Tønne M. Ved denne aarlige Sammentkomst skulde Vedtægterne oplæses, og alle i det forløbne Aar reiste Tvistigheder bilægges.

Stolsbroder, have „siddet paa ædru Stevne,“ og „med deres frte Villie ladet optegne Byloven og dens Artikler;“ 1) hvilken de derpaa ved bemeldte Forstandere begjære tinglæst ved Lunde Herredsting, hvor Herredsfogeden, tilligemed Kongl. Majestæts Delefoged²⁾ i bemeldte Herred udstede lovligt Tingsvidne om Skraaens Læsning og Vedtagelse; efterat Dommeren først havde tilspurgt samtlige tilstedeværende Østrup Mænd, om Noget vilde indvende noget imod Skraaens Indhold. Her er derimod slet ikke Tale om Herremand eller Herlighedsleier (end skiondt Østrupgaard, der 1591 eiedes af Jøer Lunge og Karen Bryffe, ligger i Sognet;) ei heller om nogen anden Confirmation af Skraaen ved Dyrigheden, end den, som Tingslæsningen og Tingsvidnet giver.

Indholdet af denne Skraa er vel en Blanding af Gildeskikke og af Vedtægter om Byens Voldsbrug, Hegn, Markfred, Græsning, Dvægtoiring, Skovhugst, m. m. Men de sidstnævnte (fra Art. 1 til 91) ere her langt fra at være noget blot Tillæg til Gildeslovene (hvilket snarere kan siges om en anden

1) Udtrykkelig nævnes vel ikke ældre traditionelle Vedtægter og Sædvaner, som den saaledes optegnede By-Lovs Kilder; men dens hele Bestaaelse, og Optagelsen af Gildeskikken, gjør ikke uensynligt, at ældre Sædvaner ere fulgte i dens Redaction.

2) Denne Embedsmand var, efter Hr. Landsoverrets-Assessor Jacobsens mig meddeelte Mening, „uden Tvivl, ved Kongens Slotte og Adeliges Gaarde, et Slags Forvalter, der tillige bl. a. havde Stebets Tingferretninger at besørge, og formodentlig stadigen maatte være tilstede paa Herreds- og Landstingene.“ Efter hans Formodning var det samme Slags Betjente, som især senere kaldtes Ridesfogeder; ogsaa seer man, at en saadan Delefoged stundom tillige har været Herredsriver; i hvilken Egenskab han uden Tvivl her forekommer. — Det er imidlertid ogsaa klart af Tingsbrevet, at Talsen er om en Embedsmand i Herredet, hvoraf det ei kan synes anderledes, end at hvert Herred har haft sin; og det forekommer mig som Navnet „Delefoged“ hentyder paa en speciel og offentlig Bestilling, som maatte have været forstieellig fra en Ridesfoged.

fyenst Bykraa for Rønninge Sogn; 1) de ere baade nøiagtige og udførlige, og indeholde flere interessante Træk af et Slags Communalforfatning, i Forening med Gilde-Samfundet; hvoraf flere Bevninger i de fyenske Byer, end i de sjællandske, have vedligeholdt sig endog til vore Tider. 2) Sammenligne vi nærmere den Østrupske By-Lov med Rønninge Gildeskraa: da finde vi denne, som kun har 64 Artikler, betydeligt kortere; den begynder med Gildelovene, som indtage den største Deel af Skraaen (fra Art. 1—43), og slutter med Mark-Vedtægter og nogle andre Communal-Forskrifter (Art. 44—64.) I begge Afdelinger findes endeel Overeensstemmelser imellem de to Skraaers Vedtægter; men det allermeste er i den østrupske behandlet med større Udførlighed. Rønninge Skraa, der ligeledes (den 13. Aug. 1601) er blevet bekræftet ved Tinglæsning og Besegling (paa Rasum Herredsting), har derimod i Originalen adskillige Tillæg af Rønninge Bymænds Vedtægter fra tidligere Aar, der gaae ned til 1648. Af saadanne findes ingen i den østrupske Skraa, der er skrevet paa Papir, 32 Blade i Quart; hvorimod det bag i indheftede

1) Den er aftrykt i „Efterretninger om Rønninge og Nøkkild Sogne,“ af J. G. Bendz. Odense. 1820. 4. S. 103—114. Aftrykket er efter en Afskrift af Originalen, der har mistet Titelen og det meste af Indledningen.

2) Hertil hører s. Ex. Vedligeholdelsen af det saakaldte Byelaug, med en Oidermann (forskjellig fra Sognesogeden, s. Bendz, anf. St. p. 119) og med dets Igangsgilde for den nyankomne Indbygger i Sognet, der først efterat dette Gilde er givet faaer „Laugsret,“ eller kan deeltage i Laugets offentlige Forhandlinger, „naar Hornet er gaaet ved Gadeslævne,“ og ved andre Forsamlinger af Bylauget. Ligeledes Afgangsgildet, naar nogen af „Laugsmændene“ enten flytter fra Sognet, eller doer, m. m. Jvf. Beskrivelse over Ringe Sogn af S. Leerbeck. Odense 1826. 4. S. 89. [I Holland har By-Lauget Navn af Eierlaug. s. Wolbechs b. Dial. Lex. p. 98, og sammest. Ordene Bylaug, p. 62; Igang, p. 245, 46; Arvedl, p. 19, 20; Jvf. Bendz om Rønninge, S. 108, 119) og Oidermann, i Suppl.]

Tingbrev er paa Pergament, og har været forsynet med 6
 Segl. Det eneste, som i øvrigt er tilføjet denne Skraa, er en
 Forening imellem „samtlige Østrup Boemænd“ og Fru Mette
 Ahlfelt paa Østrupgaard, om Byens Tyr at holde paa Gaar-
 den; hvorfor Mændene, som derhos „overlevere den gunstige
 Frue en Tyr,“ afftaae „den Jord med al anden Herlighed af
 „Huusmænd, som af Alders (Arilds) Tid har ligget til Ty-
 rens Foder;“ og desuden „en Fælleds-Engslet, liggende halv i
 Braggeland, og halv i Nymorp, hvoraf Høbieringen og skal
 „følge Bytyren til hans Føde.“ Paa Fruens Vegne loves „for
 hende og hendes Efterkommere, at forskaffe Østrup By aarlige
 en lovlig Tyr, som skal gaae om Sommeren paa Byens
 Fæbed,“ o. s. v.; og skulde denne, d. 1. Decbr. 1693 af
 Bønderne med deres „Bomærke“ (her Navnens Begyndelses-
 bogstaver) underskrevne Forpligtelse holdes, saa længe Østrup-
 gaards Gierde efterkomme det indgaaede. Skraaen, saavel som
 Tingbrevet, har endnu den Paategning, at samme ere frem-
 lagte i Fyenbo Landsting den 29de Jan. 1777.

Til Sammenligning med Østrup Byes Skraa habes end-
 nu, af lignende trykte Vedtægter, en sonderjydske for Alger-
 skov Sogn i Tørringlehn, under Navn af „Grandebrev,
 eller Grande-Bilkaar og Vedtægt.“ Den findes aftrykt, men
 med nyere Skrivemaade, og maaskee noget forfattet, i Na-
 gaards Beskrivelse over Tørringlehn, Kiøbenhavn 1815, S.
 248—50. Dette Grandebrev er, ligesom de fynske Vedtægter,
 blevet bekræftet ved et Tingsvidne, udstedt af Herredsfogeden
 i Nør-Rangstrup Herred d. 18de April 1592. Det er for-
 tere end begge de fynske By-Skraaer; men indeholder adskillige
 særegne Bestemmelser (f. Ex. at „hver Mand skal have Hø-
 nene af sine Køer;“ at Geder ikke maae holdes; at „hver Mand
 skal have sine Hørgaarde (o: Gierde om Hørr-Algeren) stærke
 og faste,“ og Ingen maa ruske Høer for Alle ere enige derom; om

Benyttelsen af „Eyseters fra Eysmosen,” m. m. Derimod mangle her alle Gilde-Artikler. Grandebrevet er blevet fornyet „og forøget” 1751; men af Tillæggene er hos Nagaard intet meddeelt.

Saaledes besidde vi endnu, men kun i en nyere Afskrift fra 1750, en jydsk Bylov fra Midten af 17de Aarhundrede. Dette er „Vierregrav Byes Lov, det er Vide- og Vedtægts-Artikler, som menige Bønder og Boemænd, paa sin egen og Byens Bedste, for sig og Efterkommere med hverandre have samtykt, uryggeiligen at skulle holdes” o. s. v. Den har en Paategning, dat. Fousings d. 25. Marts 1681, af Oluf Henriksen Nøsens (formodentlig Ridesfoged eller Forvalter paa Gaarden), hvor den kaldes „en rigtig Copie af Sal. Fru Berthe Frises underskrevne Videbog” (hun døde 1652); og bemeldte Oluf Henriksen har selv tillagt 3 Artikler (om „Fæ-Baser”, om Ko- og Kalvedrift, og Understers Tørling) „hvorefter Fogeden med sine fem Mænd sig have at rette.” Men denne Afskrift er igjen fornyet, til Brug for en Sognefoged, under 21. Sept. 1730. Den bestaaer af 53 Artikler, hvilke, paa nogle enkelte nær, der gaae ud paa enten at bestemme Communalforfatningen,¹⁾ eller god Skik og Sædelighed,²⁾ alle fastsætte Sognets Markvedtægter. — Da jeg ligeledes anser denne Skraa for et interessant Bidrag til vort Landbrugs og Landbosforfatningens Historie under Jordsælledskabet,

1) Saaledes Art. 29, om hvert Aar at udnævne paa Omgang en „Grandefoged” og en „Skriver”; Art. 28, om de „fem Mænd,” der aarliggen skulle opnævnes af Fogeden, „og kiende i de Stykker, der ei findes i dette Videbrev.” m. m.

2) Saaledes Art. 27, om Bøder af 1 Mark, for dem, som om Søndagen gjøre Markarbejde for Solens Redgang; Art. 33, om Bøder for dem, som bande og sværge; Art. 42, om Straf for den, som uden skielig Grund forsømmer Gudstienesten; og om de, der ikke „ville holde deres Børn til Skole fra 6te til 12te Aar,” m. m.

agter jeg i det følgende Bind af Tidsskriftet at lade den aftrykke, og forbigaaer derfor i øvrigt dens Indhold.

I Almindelighed, og i Folge Befkaffenheden af de tvende her omhandlede fynske Laudsby-Skraaer, Algerstovs „Grande-brev,” og Bierregravs „Bidebrev,” for saavidt de indeholde Byernes Marks og Landbrugs-Bedtægter, samt andre Sædvaner og Bestemmelser, der angaae Communal-Politiet, maa det antages: at slike, i Traditionen bevarede, og i det 16de og 17de Aarhundrede paa enkelte Steder opskrevne danske Sogne-Bedtægter sædvanligen have existeret, uafhængige af Gildesfikkene; men at man i de Byer eller Sogne, hvor Gilde fandtes, har slaact disses Anordninger sammen med hine i en fælles Skraa.

I øvrigt bør det, med Hensyn til vor Retshistorie, erindres, at der findes fra det 15de Aarhundrede Exempel paa autonomiske Bedtægter, fastsatte af Adelen for en heel Provinds (de saakaldte „Hollands Wilkaar” fra 1446¹⁾); ja, endnu fra Midten af det 16de Aarhundrede, en af Adelen i Fyen paa egen Haand oprettet Foreningslov, under Navn af „Fyens Bedtægt,” som i Marts 1547 blev stadfæstet af Christian III., og ved hvilken bl. a. ogsaa Gyldigheden af slike Retvedtægter, som Almuen fastsatte, hjemles. Her findes saaledes i 13de Art. foreskrevet: „at hvad Bide, som Almuen lægger paa, udi nogen By eller Torp, om Hegn og Gierde, Søer-Hiord og anden Byens Nytte og Tars, det maa ei een Grande eller to fuldkaste; men de skulle Alle holde Bide

¹⁾ Aftrykt hos Hvitfeldt. I. p. 839—40. Lagtet disse Bedtægter for en stor Deel vedkommne Bønder og Almue, har denne ingen Deel havt i deres Affattelse; men den er udgaaet fra Biskoppen, de kongelige Lehnsmænd paa Ravnsholm og Kæleholm, og den øvrige hollandske Adel. (Jvf. om de hollandske Bedtægter, og om Foreningslove og Bedtægter overhovedet i Danmark, efter den jydskelov, Schlegel om de Danskes Retssædvaner og Autonomie. S. 246—250).

og Vedtægt. Hvo som siden bryder, og ei vil holde, som andre Grander vedtager, da maa de ham pante for hans Ulydelse; og bryde ei fordi (derfor) enten Bold, Hærværk eller andet.²⁾ — Denne Forskrift er fra bemeldte „Vedtægt“ gaaet over i den kioenhavnske Reces af 6te Dec. 1547, c. 37; derfra i den Godingfske Reces af 1558 c. 46; og endelig i Christian V. danske Lov III. 13. 31, hvor den staaer som en endnu gieldende Rettsregel, der aldrig er ophævet, men tværtimod bekræftet ved senere Lovbud. Endnu i Forordningen om Hegn og Fred af 29de Oct. 1794 fastsættes i §. 19: at det er Bønderne tilladt, ved Vedtægt om Hegnet, Gierder, Grøfter og Eed, samt Giorden, at bestemme Bøder, efter ovenmeldte Art. i Christian V. Lovbog; dog at de, ved saadanne Vedtægter ei skal kunne hindre Jordernes Indgrøftning og Indhegning, ikke modsætte dem de Bøder, som denne Forordning bestemmer, eller i nogen Maade sætte det ud af Kraft, hvad den befaler; men vel skærpe det.“ — Heraf bliver det klart, at By-Vedtægter af saadan Art endnu hos os baade kunne bestaae, og af Ny oprettes med fuldkommen Rettsgyldighed. Imidlertid er det naturligt, at ved den, i Folge af den nyere Landbos Lovgivning i det 19de Aarhundrede, foregaaede Omvæltning i Landbosforholdene, men særdeles ved Jordfælledskabets Ophævelse, maatte det Meste af de ældre By-Vedtægters Indhold blive uanvendeligt og ubrugbart; og den Omhyggelighed, hvormed hiin Lovgivning har ordnet og bestemt de fleste Forhold i det Enkelte, har vel ogsaa for en stor Deel be-

²⁾ Christian III. Hist. ved Krag og Sandvig. II. S. 202. Jvf. med II. S. 194 og I. S. 529. K. Rosenvinges Udg. af Receserne S. 233, 275. — De hernæst ovenfor følgende Bemærkninger om de Svenske Vedtægters, og overhovedet om Vedtægtsrettens Stiemmel ved tidligere Lovbud og Anordninger, skylder jeg min lærde og ærede Collega Dr. Professor Larsen.

virket, at der ikke længere foltes Trang til frivillige Bestemmelser og Bedtægter i Landsby-Menighederne. — Et andet Spørgsmaal bliver dog, om ikke endnu, ved mange Leiligheder, autonome, eller af Bønderne selv indgaaede og ved selvvalgte communale Forstandere paaseete og overholdte Bedtægter, kunde være gavnlige for Menighederne; naar de nemlig med Forstand og Overlæg vare afaasede efter forskellige Districters og Egnes særlige Tarv og Forhold.

Det ligger udenfor mit Niemed, her videre at afhandele vore danske Landsbygilder og deres Indretning*); jeg vil derfor kun bemærke, at det bl. a. kunde være ønskeligt, Nogen med Flid vilde samle bedre og fuldstændigere Efterretninger, end de, som hidtil findes, om de Bornholmske Gilder og disses Historie og Bedtægter, ligesom ogsaa om Sognesforfatningen overhovedet der paa Landet; da det er her, hvor Levninger af Gildes væsen og Gildeindretninger paa Landet længst have vedligeholdt sig; saaledes, at man endog lige indtil vor Tid paa Bornholm har havt (eller endnu har) enkelte saakaldte Gildesboer og Gildesgaarde, eller Huusrum og Jord, som tilhorte Gilderne; samt adskillige hidtil utrykte Gilde-Skraer, der maaskee tildeels indeholdt andre Bedtægter, end Gildets.*) — Endelig

*) Et og andet om den forekommer hos Bircherod "om gamle Gilder i Odense." Suhms Saml. I. p. 3. 4. Han nævner her bl. a. „Alsted By-Lov og Gildeskræa, gjort og samtykt 1569 paa St. Gregors Dag, og beseglet af 4 Adelige.“ Maaskee menes her Alsted Sogn, Salling Herred i Jyen. — Den saakaldte „Nesvindinge Gildeskræa“ (Suhms nye Saml. III. p. 91) for en By under Juulskov i Nyborg Amt, som skal være opstaaet omtrent 1730, er egentlig ingen Skraa; men kun en enkelt Formular til Stolsbroderens Tale, og et Ceremoniel til Gildets Aabning ved en vis Anledning. Det sees tydeligt, at man paa den Tid har havt en ældre, egentlig Gildeskræa for sig, hvoraf man har brugt visse Talemaader og Bedtægter.

*) Jvf. Efterretninger om Bøger og lærde Sager. 1756. p. 797. o. ff. Hof. Anker om gamle danske Gilder. S. 95—97. (Saml. jur. Str. S. 211—13) Skougaard's Bestr. over Bornholm. S. 197—206.

maa jeg endnu tilføje: at vi ogsaa hos os have et Exempel paa en nyere, efter Kongelig Befaling af Stifts-Dyrigheden confirmeret og trykt „Bedtægt om Markvæsenet for Aarhus Byes Jorder og Jordbrug. Den er samlet og opsat 1760 af Byens „anordnede sex Mænd, paa samtlige Borgerstabs Begue“; men upaatvilelig grundet paa ældre Bedtægt; og den er udgiven under Titel af: „Aarhus Byes Vide og Bedtægt, dens Markjorder og Eiendommes Haandhævelse, Brug, Fædrift og Græsning m. v. vedkommende.“ Aalborg (1761.) 46 S. 8. Ogsaa i Ribe have endnu (eller havde i Trepagers Tid) „Byens under Navn af Bursprog bekendte Bedtægter.“ (Thorups Efterretninger om Ribe. 7de Saml. 1839 S. 15).

En rett Ordnung och skick, som alle Østrupe Mennd haffue samtogth at wille medt huer Andre holdet haffue, den allmegtigste gud til loff och ære, Thenum och theris Effterkommer thill Friid, Enighedt och gottly Naboskab att holde: paa dett den Ene med then anden kand nyde Friid paa sitt gress, hys och Korn; Thesligeste udi Gyldishuff, att huer Mand kand giere sin Nabo thett skick och fylliiste, hand aff en Anden hende wille: Och thenn till Thinge ladet bekræftte med et thingswidne, paa thet att samme bogh skall fuld och fast holdis wrygelig aff thenum, som her efter komendis wordet udi for^{re} Østrupby at bo, som aff thenum, som nu leffuer och thenn for^{re} Byloff och gildis skick begynt haffuer. Och deris Naffne som samme bogh begynt haffuer erre disse efter^{re}: Hederlig och wellerdt Mand Her Jesper Laurigsen, Sogneprest, Niels Jørgensen, Hans Naff Allermannd, Jens Nielsen Stolsbroder, wnge Niels Hanssen, Niels Hanssen, Jens Hanssen den gamle, Jens Diegn, Matz Hansen, Hans Laurigsen, Jens Hansen den unge, Oluff Naff, Knud Lauesen, Oluff Jørgensen och Mads Nielsen.

Forst om Aldermanden nar hand skal y settis.

1. Aldermanden skall y settis huer Sancthe Michels Dagh, Och skall thet gaa rett omkring y byen, Och huilcken Mandt, som sidet for affuelsgaardt, icke will werre aldermand nar thett hannum tillkommer, giffue $\frac{1}{2}$ tonde Øll till Byen till wiide ¹⁾.

Om duelig oc gaffulig Aldermandt.

2. End nar som hernder att thet bliffuer enn Aldermandt som thet kommer till med Nette, och the andre Nabo kiender hanum icke duelige och gaffulige att kunde ramme bysens gaffu och bedste, Da mue iv (4) aff di andre Nabo thage thenum enn andenn som sidet rett for haandenn till att werre aldermandt. Och da skal denn werre krafuesløs for den halfft: øll, som den schulde giffue som icke wille werre aldermand, Effterdi att hand wille werre aldermand, och icke maatte.

3. Then som kommer aff met Aldermandz leen, schal giffue denn som aldermandt bleff, en Marcø penge effter gamell seduone.

4. Men huilcken Mandt som bliffuer wdwoold till att werre aldermandt, och icke vill werre aldermandt, hand giffue 1 tonne øll till byen till wiide, och schal icke haffue for^{re} marcø penge, Och icke heller giffue samme penge wdt, fordj at hand gaff øll till wiide.

Saad Aldermandens Bestilling schall werre.

5. Aldermanden schall wiide Byssens gaffu och beste, om Hegn att holde, att melle ²⁾ Naboerne till y lauthide att lucke deris gerder effter gamell skick, Och melle free. aff wongene nar mand haffuer det Behoff, epter gamell skick och Seduone; Och at gaa

¹⁾ Jvf. Rønninge Straa Art. 44, „om Aldermandz Lehn“ (=: Bestilling), hvortil 8 Gildebredre, der udnævnes af den fragaaende Aldermand, skulle udvælge.

²⁾ melle = mæle, tilfige.

om gaarde ¹⁾, och att lade opskriffue Byffens Wiide ²⁾; Och att lade byffens wiide komme meninge (sic) Nabor till gaffn och bedste wdj laffue thide. Och ther som saa hender, att ther kommer nogenn trette paa, som Byenn widt kommer, tha schall hand folge samme Deler till tinge till de bliffuer louglig afftillet effter leylighed, medt ydermer byffens Nytte och gaffn, Saa framt hand icke will staa Naboerne till Nette nar Guermant legger sit pant y Nette paa steffne, Och huis hans brode da findis, stunde till Nette effter Byffens widtagne byloff ³⁾.

6. Sameledis schall Stolsbroderen ⁴⁾ y settis huer Ste. michels dag effter gammel seduone: Och skall gaa ret omkring y Byen, Och huilkenn som icke will werre Stolsbroder nar thet hannum tilkommer, tha schall handt giffue ochsaa $\frac{1}{2}$ t^{ne} Dll till Byen till wide, och saa thet aar werre quitt der for.

Om Stolsbroderens Bestilling.

7. Stolsbroderenn ⁵⁾ schall waare Naborne til steffne, nar

-
- 1) *Gaae om Gaarde* 2: foretage Syn paa Bierberne (jnf. Rønninge Skraa. §. 46. „Om Steffne och Gaardgang“.)
- 2) *Byens Wiide*, 2: Bøder, som falde efter Skraaen. Ordet bruges endnu i Jylland. (S. mit. Dial. lex.).
- 3) Her er tilskrevet med en noget sildigere Hand: Och nar hand følger nogen delle, tage Fylliste aff Naboerne der for.
- 4) Uden Tvivl er det denne samme Embedsmand i Gildet, der i Rønninge Skraa, Art. 19, 45. kaldes Skyrebroder,
- 5) I Rønninge Skraa (Art. 6, 19, og 45) forekommer denne Embedsmand, som den næste efter Aldermanden, under Navn af *Skyrebroder*. Dette usædvanlige Ord kunde være beslagtet med det Angelsax. *Scyr-man*, Foged eller Forstander i en By, *villicus*; ligesom *Scyre* (E. Shire) af *scyrian*, flare, dele; eller muligens havde Skyrebroderen, hvor man kaldte ham saa, sit Navn deraf, at han indstar Bøden eller Bøderne i Byens Riep; hvilken Beslutning her netop tillægges Stolsbroderen. (Jvf. afftyre: Rønninge Skraa §. 64). Ordet kunde ogsaa henses til det gamle *Scoresman* (af Isl. skora?) i Jyske Lov III. c. 12. Jvf. Rosenvinges Udg. S. 513. Ostersens Glossar. *Skursmand*.

Alldermanden hannum dett beder, wid 2 Skill. for huer mand till wiide, huer gangh hand thet forsomer.

8. Hand skall och haffue en Byens kep, och haffue huer mandts Mandtal paa samme kep, och opschriffue huad huer mandt bryder, och den haffue till steffne huer gang steffne holdis: och icke att maa haffue magt att opschriffue y samme kep, uden huad Allermannden hannum befaller paa steffne.

9. End findis hand att anten paaschriffue mere paa steffne, end som aldermanden hannum befaller, eller hiemme, aldermanden eller Naboene wuidendis, giffue Byen till wiide 1/2 1 Fr. øll, Och samme skriff affskave igien.

10. End fordrifler Nogen Stolsbroder sig att affskære nogen aff Naborne eller sig selfue aff bysens kep, och der med formyndsker Byssens Rettighed, Emød Nabornis och aldermandz wilge och samtse: giffue dobbelt till Byen igienn, och bøde 1 t^{te} øll till alle Naborne. Endt moder hand eller hans wisse bud icke till steffne medt Byssens kep nar steffne holdis, giffue till wiide 1 aotting øll.

11. End will hand icke skære sig selfue paa samme kep for sitt wiide, Nar hand haffuer brott wiide²⁾ til Byen, nar Alldermanden hand befaller hanum, da bøde till wiide 1 Fr. øll.

12. End forsommer hand Byssens Kep, saa handt bliffuer borke medt Alle, och Byssens Rettighed ther offuer forkommis, tha bøder hand modt Byenn effter Fyre mendz Sigelße.

13. Gues Andett Allermannd och Stoelsbroderen haffuer att wdrette, huer effter sin Bestilling, finde mand nochsom optegnet der som Gildis skraen er optegnet, och ther som Gyldehusset holdis.

14. Wenn ther som Allermannden och Stoelsbroderen for-

1) Det folgende er tilskrevet med en anden Haand.

2) brudt Wiide 2: er bleven skyldig til Bøder.

kommer 3) andre sager, som nu icke er allerede kommen y hve att omschriffue: da mue the haffue fuldmagt at udmelle iu mendt aff steffne, at demme ther om, och deris dom skall holdis.

Om Rogmarcks Gierder.

15. Huer wollerms dag schall alle Rogmarcks gierder were fuld ferdig 3) wid 1½ Fr. Ell till wiide for huert gordstedt 3), Om ther er icke kommet nytt gersle paa.

16. Endt er ther kommet nyt gersle paa, och dogh icke fult ferdig, gielde 1 Skill. till wiide.

17. End fraa wollerms dag, Och saa till Rogmarcken bliffuer opgiffuen, da skall thenn som Markem woeter saa well thage waare paa, huor der kommer holl paa nogen mandz gierder, som paa huis free, som wor y Marken, wid ij Skill. till wiide.

18. Emnd finder hand holl paa nogen Mandz gierder, Och waarer den till, som gierdet tillhorer y lys afftem, Och [han] will thet icke lufke, giffue for huer nat och dag det ligger obitt 1 aating ell till wiide.

19. End meller aldermandenn nogenn Mandt till en forsagt thiidt at oplucke 4) sine gierder, och icke will: hand giffue for huer nat och dag det ligger obitt der efter 1 aating ell. Bliffuer hand saa moget offuerhorig, at der kommer thyre [tiere] klage paa till steffne, da giffue vilde efter iu Mendz Sigelse.

1) D. e. dersom der forekommer Aldermanden og Stolsbrodern andre Sager, o. f. v. udmelle o: ndmalle udnævne.

2) „Rougmarks wængegaarde skall være fullgiort thil woldermyss och biugmarks Vøngegaarde till pindze dagh.“ Rønninge Straa. Art. 54. Efter Agerstov Grandebrev skulle „Gaarde (o: Gierder) og Lebe være vel færdiggjorte og lukkede 14 Dage efter Voldborgdag.“ (Aagaard. S. 248).

3) Gaardsted o: Gierdested.

4) Saa besynderligt det synes, saa maa dette Ord her dog bemærke tillufke, og Præpositionen her have Bemærkelsen af Handlingens Fuldførelse, saasom i opbrug, opløre (en Regning) eller giøre op, opspise (spise op) o. fl. desl.

Om Falden 1).

20. Item schall y liige Maade falden were gierdt huer wolkermis dag, huer Mand at gerde sit gerde wid ij Skil. till wiide. Och om ther sidem findis holl paa nogen Mandz gerde, da handlis ther medt y alle maade som ou Hougmarks gerder, som for^ust^u staar.

Om Falde Logen.

21. Skall alle Naboerue giore falde logen 2) færdig till posse, huer Mand wid ij Skil. till wiide. Det same skall holdes om flager och wongeledt at giore.

Om hougmarcks gierder.

22. Item schall alle hougmarcks gierder fuld ferdig [være] wolkermis Dag efter gamell seduon, wid ij Skil. till wiide for huert gaardssted 3) brøst paa findes, om ther er kommen nyt gerdse paa.

23. End er ther intet nyt gerdse paa kommen, da gierder i aating oll lige wid Hougmarks gierder, som forskreffuet staar.

24. Item hvor som findis trette holl 4) mellem nogen aff Naboernes gierder, da skall allermanden wdneffne ij eller id aff Naborne att grandse huem som samme trette holl skall gierde

1) Det kan neppe være tvivlsomt om her ved *Falden* menes en Fælled, hvoraf hver Bymand skal hegne sin Deel; eller en *Fold*, et indhegnet Stykke Jord, til at samle Dyæget i, (jvf. Fald, D. Dial. lex. p. 121), og drive optagne Creature ind i, til Eiermanden løser dem. (S. §. 36, hvor det skrives *Folden*). Det sidste er det rimeligste. Fælled (Faleden) forekommer udtrykkelig i Ronninge By-Lov § 54, 56; og ligeledes i nærværende §. 80: „*Fellet*“ i Modsatning til „*Wongh*.“ Jvf. Lov III. 55. „Hva sum hauær stothors, hauæ them i faldæ a sin egen Mark.“ (in clausura que dicitur *Faald*; den gamle lat. Overs.).

2) Laage eller Led paa Gierdet om Fælleden eller Falden.

3) For hvert Sted paa Gierdet, som der findes Brøst paa.

4) Trættehul (?) formodentlig et Gierdehul, hvorefter Naboer ei kunne blive enige, hvem det tilkommer at lukke det.

med Nette. Huem som da bør samme trette holl att oplucke, schall Allermænden legge hannum tid for att lucke samme trette holl wid sit wiide, effter IV Mendg Sigelse.

25. End will hand thet icke oplucke effter samme Legh ¹⁾, da schall hand bøde i aating øll for huer Nat og Dag det liger aabet, och bethalle aldt deun skade der igiennem gioris.

26. Item huem som haffuer Toffte gierde och Haffuer indenn for, hand skall holde samme thoffte gierde wiid magt wid den wiide, som Hougmarkis gerde er lagt for, som forskrefuit staar.

Om Stenter.

27. Item huilcken som gior stente paa nogen Mandg gierde, om thet kand beuisfis, hand giffue ij Skil. till wiide, och hans hosbundt att suore till samme wiide om thet er thieniiste Budt.

Om Holl paa gierder att lucke.

28. Item huem som bliffuer befunden att thage staffer aff en andens gierder eller gierfle, at gafflucke ²⁾ sine gierdhe medt, hand bøde i Fed. øll til Byen, och giffue hannum saa mange ny staffer och gierfle igienn, som hand thog fraa sin Nabo.

29. End huem som steler staffer af nogen mandg gierder om Natte thide, hand bøde ther for en halfftonde øll till wiide.

30. Om Aldermænden legger thid for at gafflucke eller fuld-gierde Nogens gierder, eller att giøre Bongheled eller flager, eller att gierde Falden, eller giøre jalde-logenn, eller andet att bestille till Byssens Nytte och gasm, da skall dij giffue wide, effter IV mendg Sigelse, huem som thet forsømmer.

Om Leergraffue.

31. Huem som enten graffuer leergraffue eller lader graffue,

¹⁾ Legh, Læg 3: Paalæg, Forelægning.

²⁾ gablucke, et Gierde 3: luffe et Gierdehul. (jvf. S. 39).

hand skall thenum entenn opfylde medt iord igen, eller giere opgang aff thenum, saa frambt hand icke will bethalle Skaden igienn, om nogen mandz free druckner derudj.

Om Hierning *).

32. Item skall Hierning gaa ret om y byen, et bud aff huer gaar om Dagenn. Kandt icke een Mandz bud af en gaardt, da maa Allermændenn neffne och melle tho mendz bud om behoff givris, Och huem thet sidenn forsomer, hand bøde ij Skil. till wiide.

At vogte Marcken.

33. Huem som skall vogte Marcken och thet forsomer, hand bøde ij Skil.

34. Huem som dyll sin Nabois free och will det icke opregne paa steffne, om thet haffuer giort schade och er beuisligt, bøde selff samme wide, som hand saa dyll sine Nabor till schade.

35. Huem som regner sin Nabois free op och thet bliffuer beuisst, att thet icke war ij Marcken denn Dag, hand, som thet saa opregner, bøde selff samme wiide, och denn aunden att werre quit som intet free hagde udi Marckenn.

36. Huilcken Mandz bud, som finder free løst ij Marcken denn Dag hand wocter, Och kiender thet icke, hand schall driiffuet ij foldenn till denn komer, som will selff kiende sig dervedt. End huem thet forsomer hand bøde ij Skil. till wide.

*) Et mig ubekjendt Ord, der ingensteds tilforn er forekommet mig. Hvis det her kunde antages at betyde Markvogtning, Dvægvogtning (Hjerdning, Hjordning?), kunde det maaskee være i Slægtskab med, og tiene til at forklare det ligeledes dunkle *Hiarnæt*, som forekommer i Eriks Siæll. Lov IV. 24 og i nogle Eodd. skrives *Hiernet* og *Hiarthnæt*, (Rosenvinges Udg. S. 192. Jof. dennes Anm. og Ordsforkl. S. 374. 75.). I saa Fald maatte det vel snarest udledes af de isl. Ord: *hirgr*, siller, *hirða*, at vogte, *Hirding*, Bevogtning, *Hirdingi*, en Faarskyrde, m. fl.

37. End kiender hand samme free, om det haffuer hiemme ij Byen, da schall hand sige hanum till, som thet eyger, att hand thager selff sit free aff wongen, saa land hand icke negte och forsuerge sit eget free paa steffne och komme widere trette aff stedt. End huem thet forsomer, hand bøde ij Skil. till wide.

38. Huem som ager offuer anden mandg ager, eller som først leger weig, hand bøde j Frd. øll till wide *).

Om Wongeleden.

39. Schall alle wongeledene werre ferdig huer tid som wonge gerderne bliffuer mellit till att were gaffluckte. Huem som icke ferder sin anpart ij lassue lidt, efter aldermanden och Naborne haffuer thet samtect, bøde ij Skil.

Suilcke mendt som schall holde hueritt Ledt wedt magt.

40. Kierke ballj Wiend de schall holde kierke ledet widt magt. Sønder ballj mend skall holde oster Marcks leedt wid magt, som liger wid Diegnens gordt.

41. Alle Naaborne skall alle holde di ander leedt och slager wid magt, huor di skall holdis till Byffens Nytte och tarfsue, huem det forsommer, bøde som forst staar.

Huem flaa(r) wongeled aabett.

42. Item huem ager, riider eller ganger igennem wongeledt Och flaar thet obbitt emedinn thet er Eng och Korn y Marken, giffue ij Skil. til wide huer gang thet land hanum offuer beuisfis.

Mar free schall mellis aff marcken y Saatid.

43. Mar Allermannen med Naborne bliffuer offuer eens medt huer ander att wille haffue biugmarcken ij frid, och wille saa

*) Jof. Ronninge Skraa. Art. §. 60. Her er Widen en Lønde Pl.

biug, haffuer eller Blandkorn, da schall meninghe Nabo thet holde wid det Legh, 1) allermændenn eller IV mend legge. Det samme skall och holdis om Houg Seedt.

Om Affridtt.

44. Item maa ingenn mand slaa sitt kree los ij Affret 2) entenn wdj rogmærkenn eller y biugmærken, for allermændenn meth Naborne samtucker det paa steffne, wid j aat: øll till wide.

Om wongh Gerder.

45. Item maa ingenn mand opthage sine wonnge gerder for Nogenss Mærker for aldermanden med Naborne giffuer samtøke der till paa steffne, wid j aatt. øll till wide.

Snodt (hvad) huert Slags kve schall gielde till wide.

46. Enn best, som slipper los, och stray bliffuer taget fatt paa, schal gielde j Skil.

Men then best, som ganger los hell eller halff Dag eller natt, schal gielde ij Skill.

Thenn best, som spiger 3) korn, schall giffuis korn igienn effter wurd, och bøde till wide ij Skil.

Et Suin schall gielde j alb. om det kommer igienn(em) onde gerder medt wmynde. Wenn er det saa schadeligt, att ingenn gerder kandt møde 4), da gielder det meer effter iw mendg Sigelffe.

1) Ved den Bestemmelse, Fastfattelse (see §. 25 og 68). „Efter IV mendg Legh.“ §. 82. „At legge vide:“ §. 91, og fl. St.

2) Affred (Sønderjydsf) hvad vi nu i Sjælland kalde Kvred (i Fyen Aured) (s. ml. Dial. scr. S. 8.).

3) Maafee „speger“ Kornet, eller Sæden i en Ager o: nedtræder, for-dærve; og er vel Meningen, at Hestens Eier skal erstatte Kornets Værd. (Jvf. §. 53, nedenfor; og speiet. Seidelins Voll. Ord. S. 158).

4) Holde det ube.

Faar gielder j alb. menn er dj saa schadelig, att dj springer y wonge offuer gerder, Och der kommer icke hegt paa the-
num, da gielde effter IV mendz Sigellse.

4 Gies gielder j alb.

Om Fæ.

47. End kommer Fæ y Korn eller engh, fraa Hyrdenn
driffuer om aaret Och indtill alle Marker ere opgiffne, da skall
Hyrden gielde wide derved, om det skeer fraa om Morgenen och
till om afftenen, hand haffuer dreffuet thet y by. Men skeer thet
om Natte thide, fraa om afftenen och till om Morgenen, da gielde
thenn Mand wide, som feet eller kreet otte, Och byde sielff thenn
Skade, som giort bleff, Och byde till wide $\frac{1}{2}$ Skil. for huert,
fordj att huer Mand skall holde sit kree y gorde om Natte thiide,
syn Nabo wdenn schade.

Om fremmet Queg.

48. Huilken mand, som thager fremmit queg till gressgang
wden thet skeer medt meninge Mendz Samtscke, byde j aatt. oll
till wide, och fore samme kree af igienn.

49. End om saa hende, att nogen Mand finge loff aff sin
Nabo att thage anden Mandz kree paa sitt gress, tha schall hand
staa till Nette for huis wide samme kree bryder. Och gaar det
for Hyrden, da skall hand och saa lone Hyrdenn der for; Men
bliffuer dj saa forligt, det skall behallis aff den som kreet eger,
da skall dog denn, som gresset eger, fly hyrdenn sin lønn ij lau-
thide wid i aatt. oll till wide.

Om Affpløngning och Affslett.

50. Huilken mand, som bliffuer befunden att haffue ple-
get fraa sin Nabo, hand byde till wide j aat. oll. Det samme
er och om Affslet *).

*) Affslet: den ulovlige Handling at slaae Hø paa Andens Mark imod

51. End huilcken mand, som wdi saa maade fanger schade, hand schall deth kundgiøre for Allermanden Och Naborne, att dj kunde thenum forlige der om wdenn trette. Wenn will hand icke werre for sine Nabo¹⁾, som gierningen giort haffuer, menn will haffue det till tynge (Tinge): taber hand sidenn sagenn, da bøde (band) en thende oll till wide, fordj hand gic fraa sin Naboes Naadt och kom trette affsted.

52. Om der komme(r) saa sterckt Weyr, att en Mandtz kornn, som stod ij negh och Dunnet²⁾ paa hans ager, Och thet aff stort weyr blesse paa en anden Mandtz ager, som hadde lige saadant kornn paa den ager, Och dj tho kunde der om icke forligis, da schall Ingenn af thenum thage sig selff till Nette wid j aatt. oll till wiide; menn aldermanden schal meelle IV aff Nabornne wd aff steffne medt sig, Och skelne huodt huer aff thenum schall haffue aff samme kornn. medt Nette, Och ther med skall dj negis.

Liige det samme skall och holdis om flodenn ganger aff strandenn paa enge Och forer høs sammenn, da gaar der om som for streffuet staar.

Om Thøgersfeth.

53. Ingenn mand maa haffue heste wdi thøger y biugmarkenn Ald denn stund Mand høster y Houg Marken, wid en aat.

hans Billie." R. Rosenvinges Ann. til Christ. III. Reces af 1558. p. 539. Jvf. hans Ann. til 3ydsfe L. II. 73, hvor Affslæt ogsaa forekommer, og som det synes om at slaae et heelt Engstykke. (Rosenvinges Udg. S. 232. 233.). Jvf. Rønninge Straa S. 59: „Om Affpløyning, affslæt och affskyrdt."

¹⁾ „Være for sine Nabo" og §. 53 „være ved Naboerne:" maa uden Tvivl bemærke: møde for Naboerne og underkaste sig deres Kiendelse.

²⁾ Aan, Onn, Aun, bruges haade i Fyen og Jylland for: Travehob, Travefæt, en Række af høbsatte Neg paa den høstede Ager, deraf v. at one ell. aane. (Jvf. mit. D. Dial. Lex. S. 3.).

øll till wide [for huer dag det skeer Enddog hand thøgrer paa sit eget] ¹⁾.

End bliffuer nogenn befundenn att deris heste spiger nogenn Mandg korn, da were wid Nabornne och giffue kornn igienn efter Nabornis sigelisse, och alligeuell giffue wide, som forskrefuit staar.

54. End bliffuer nogenn mandg Budt beffunden att lige medt Heste ij wongenn ²⁾ om Natte thid, Och lader deris thøger slebbe, da bøde i Frd. øll for huer hest.

55. Item maa ingenn mand helder sette Dg y thøger hoff nogenn Mandg heste wid i aatt. øll till wide for huer gang det skeer. Och ther som samme øgh ganger løs, da skall dj gielde wide, lige som om hestene schreffuet er.

Om thøgerkior.

56. Maa ingenn mand haffue thøgerkior ³⁾ y wongenn, som korn er saaidt, wid i aating øll till wide for huer koo.

57. End gannger nogen Mandg ko løs paa leyde, ⁴⁾ gialde till wide i Skil.

58. End liger nogenn mandg budt hoff thenum och lader Thøger slebbe, Och beder paa anden mandg leyde, ager eller engh, gialde i Frd. Øll till wide for huer koo.

Om thøger.

59. Skall huer Mand lade sine thøger komme till steffue Nar allermenden hanum tid forleger, wid ij Skil. till wiide.

¹⁾ Det i Klamrer indførte er i Originalen senere overstreget.

²⁾ Ved Bongen forståes her og paa flere Steder formodentlig et af Agerkisterne, som dyrkedes i Fælleskab. S. nedenfor s. 80, hvor Bøng modfattes Fællet.

³⁾ Tvirekser.

⁴⁾ Leide, Lii, (Leid, og Leidager: Goldings Diet. Herlov. og Moths Ordb.) Lei-Mark ere spenste Udtryk for: Hvile-Ager, Brakmark (A. Sax. Ley, Leag) s. mit D. Dial. Lex. S. 319.

60. End huilckenn mandtz thoger da bliffuer sagd y brost, bode for huert thoger, som er lajt werdt, $\frac{1}{2}$ Skil. Och giere thogeret well ferdig.

Om steffne att foge y Thide.

61. Schall huer mand møde till steffne huer sondag y lassue thiide, nar Messen er wde, Och solck haffuer fanget madt, wid ij Skil. till wide.

62. End haffuer hand fforfald, da skall hans wisse budt komme wid for^{ne} wide; eller bede en aff sine Naboer suore for sig, till hand land sielff komme.

Om wliud paa Steffne.

63. Huem som legter ¹⁾ hin anden paa steffne giffue i Frd. øll till wide.

64. Huem som suer ²⁾ om Herrens wundhe eller saar: eller bander sin Nabo paa steffne, bode huer gang i Frd. øll.

Att were allermenden lydig.

65. Huem som icke er allermenden lydig paa steffne, nar hand wdmeller menn d at legge bysens wide, eller att grandste Byssens Nytte och gaffn, bode ij Skil. huer gang hand findis wlydig.

66. Om nogen byder Allermenden att wille slaas medt janum paa steffne, nar hand thaller om bysens Nytte och gaffn, hand bode till wide i aating øll.

Om wedtegt.

67. Huod Allermendenn meth the fleste paa legger till Byssens Nytte och gaffn, det maa icke en eller tho forhindre, menn skall det holde wid den wide, som dj fleste samtocke.

¹⁾ I loelig Tid, rette Tid.

²⁾ Logte, bestyde for Logn.

³⁾ swærger.

Om Bygierning.

68. Nar aldermandenn meth Naborne bliffue offuer eens om nogen bygierning, da skall huer mand komme sielffue, om saa bliffue samtøgt wid det Legh, som Allermændenn eller IV Mændt haffuer lagt paa steffne, wdenn hand er y Siugeseng eller y herskabs forfaldt, da maa hans Suendt staa for fulde.

69. End komer huercken hosbundet eller Suendenn, eller Andre paa deris wegne, da gielde effter som for^ut staa.

Om Stoffhug.

70. Guilkenn som huger y anden Mandg skouff wdenn hans Mynde, Och det kand beuises, byde j tonde oll till byen Och stande till Nette effter lougen mod den, som skougen tilhører.

Om Korn och Høe.

71. Denn same Net er om Nogens siell korn eller hø, som for^ut staaer om skoffhug. Wenn om affplogning och engslet skall bydis for som for^ut staa; thi det kand snart hende meth en Mandg thieneste Budt mod hosbundens wilge och widskab.

72. End ingen husmændt maa berre grøn wed aff skoffuen wid j Frd. oll till wide.

Om andet Thiuffery.

73. Guilkenn mandt som fanger skade aff Thyffue, Och wenther att hans koste ¹⁾ kunde findes y by, da skall allermænden lade thenum alle tilfige y byen ho, husmændt saa well som dj der sieder wdj gorde ²⁾; Saa skall dj allesammet folgis till sammen, Och gaa y huer mandg gordt att randsage effter samme stolne koste, Och Intet att forbryde dermed, huercken wold eller Heruercke, endog dj Intet finder. Quem, som icke will gaa medt dj

¹⁾ Stiaalne Koster.

²⁾ Formodentlig: de, der ere Indsiddere, Inderstier.

andre, giffue i Ed. ell till Byen Och werre alle dj Andres wtro Nabo, wdenn hand er y louglic forfalddt.

74. End huilcken mand, som fanger skade aff Thyffue Och kand nogerledis spørge sine koste languegis, da skall hans Nabo folge hanum till huilcket stedt, hand beger, dog Indenn landh, wid i Tende ell till wide om hanum tilfiges, huer paa sin egen kost.

Om onde ouffue.

75. Huilckenn mand, som haffuer en ond Dvn, da skall allermenden lege ham tid for den att forbedre wid i Ed. Ell till wide.

76. End findis hand forsømeligh eller ghenstridig, Och will icke raade Bod derpaa Och mand frycter for skade, da maa allermandt meth sine andre Nabo slaa same offn neder y grunden Och Intet forbyde huercken vold eller herwercke wdi nogenn Maade. Det samme er om onde skorstene, som for^ut staar.

Om ny offu att giore.

77. Huilcken mand, som will ny offn opsette, da skall huer mand hielpe hanum med ett fort bud en Dag, wid i Ed. ell till wide om hand tilfiges, wdenn hand er y loglic forfalddt.

78. Lige thet same er om Hus att reysse Och om saffblocke att lade, som for^ut staar.

Om Ildbrandtt.

79. Huilckenn mand, som fanger schade aff Ildbrand, thet Gud forbyde, da schall huer hans Nabo werre hanum en stolpe skyldig Och i traffue Langhalm till hielpe igien, Och enten selff hugge en Dag med hanum eller bethalle en Andenn.

Om byffens Thyr.

80. Skall huer mand føde Byffens thyr huer sitt aar, Och gaa ret omkring y byen effter gamell seduon Och haffue hanum

indsætt alle helgenn Dag wid i Fred. øll till wiide; Och skall haffue det stycke thyre iordt, som haffuer legget till thyrrens føde*), Och ther med schall hand nogis, huod heller samme iord liger till fellet eller Bongh.

81. Skall allermænden meth alle Naborne besee same thyr andenn Julle dag; findis hand brystholden for føde skyld, da bader hand, hanum føde skall, i Fred. øll.

82. Sammeledis schall hand och besees fastelaffns søndag; er hand da icke wid magt, da och saa att bode i Fred. øll. Nar som thyrren bliffuer ænten saa gamell eller saa thung, att hand icke er gaffnlig eller duelig, da mue de hanum selge det dyrifte the kunde, och thage samme penge till hielp till en andenn Och sidenn att legge till, huer mand effter som hand haffue fivr till effter IV mendig legh till saa lenge de haffue saa mange penge att fivffue en anden for, som land werre denum gaffnlig.

Att bort lone thuren.

83. Maa ingenn mand bort lone thuren till Nogen wdenbys fivr wden allermændens forloff, wid i Fred. øll till wiide.

84. Schall allermænden giøre regenstab for huer wdenbys lo, Tyren lober med, for ij Skil. wid i Fred. øll til wiide.

85. Item huilckenn mand, som lader Tyren heute fraa den mand hanum føde skall, hand skall slij hanum till sin bos igen wfladt, wid det werdig forthabelsse, som Tyren haffuer kostet.

86. Düffligeste skall huer hussmand, som haffuer fivr, giffue for huer lo huert aar ij Skil. wid i Fred. øll till wiide, fordi att dj koste icke andet paa Tyrens føde.

Om Hyrden.

87. Aldermændenn schall stede Hyrden, Och sigge hanum god

*) Det var denne Jord, som Bymændene i Dstrup 1693 affode til Dstrupgaardis Eier (s. ovenfor S. 434.)

for synn lønn; Och endog thenn aldermandt kommer aff med sitt Leen ¹⁾ denn sanete michels dag, der hyrden haffuer wdthient, dog alligeuall skall hand haffue fuld Magt at legge thenum for wide, som icke will bethalle hyrden sin Lønn, nar hand haffuer wdthient.

Att huffe Hyrden.

88. Skall thet gaa rett om kring y byen att huffe hyrdenn effter gammell Seduon, fraa hand driffuer met feet ²⁾ Och saa till Ste. Michels Dag, handt haffuer wdthient, huo det icke gior, bøde wide effter IV mendz Sigelffe.

Att stæde Hyrden.

89. Nar nogenn hyrde stedis schall, da skall hand haffue tho mend aff Naborne, som schall loffue for hanum, att hand skall trolig och well driffue huer mandz free wden skade for hans forsommelste skyldt, Och thienne sin thieniste wdt, som hand haffuer loffuet.

Om Sygefeng.

90. Huem som liger siugh wdi syn host, tha skall hans gildbroder hielpe hanum i Dag medy iij budt att hoste paa sin egen forthering, twid i aattg. oll till wide om hand tilfigis.

91. Huem som findis att hoste om sondagenn eller plege eller att harri eller att fiske, Och prestten klager ther paa, Och komet der med alle dj andre Nabo y et ont Røgte ³⁾ hand skall bøde wide till byen och stande till Nette effter IV mendz Sigelffe, Och saa selff forsuore sig for sitt Herstaff; dog maa dj 4 Mend icke legge samme wide ringer end i aat. oll.

¹⁾ Sin Besittling.

²⁾ Fæct. Dvæget.

³⁾ Nemlig ikke Præsten, men den som begaaer den ommeldte Hel-
ligbrøde.

Att følge Sig til graffue.

92. Nar Gudt allmechtigste kaller nogen Mand eller quinde eller deris Børn eller sold, tha skall huer mand lade et Budt følge samme Sig till Jorde wid j aatt. ell till wide, om hand bliffuer tillsagt.

Om Lighuegt.

93. Det same skall och holdis med Lighuegt ¹⁾, som for^{ut} staar.

Om erffue Ell ²⁾.

94. Nar nogenn gildbroder eller gildsyster dør, da schall deris arffuinge giffue j tonde ell till Naborne till en foræring effter denn deris affgang, effter gamell skick Och seduone.

94. (b.) Ingenn maa haffue helde heste wdj wongenn effter allermanden haffuer thenum affmelt, wid j Frd. ell for huert par huer gang der imod gioris ³⁾.

Om gildis skick att holde ⁴⁾.

95. Huilken mand eller Quinde, som først kommer till Østrup by att bo, tha schal the huer giffue j tonde ell till Jgang ⁵⁾ effter gamell Seduonn.

¹⁾ Lighuegt, Waagestue.

²⁾ Arvesol. jvf. Rønninge Straa §. 43 „om Erffueell.“ Skikken bruges endnu i Fyen. S. Bendz Beskriv. over Rønninge, S. 105. 119. D. Dialect-Lex. S. 20.

³⁾ Man seer let, at denne §. indeholder en sildigere vedtagen Artikel, som er blevne tilført her, hvor Straacens 1ste Afdeling slutter.

⁴⁾ De følgende Paragrapher af denne Straa (95 — 148) kunne, til Oplysning, sammenlignes ikke blot med den østere anførte Rønninge By- og Gildestraa; men ogsaa med endeel Artikler i vore ældre, egentlige Gildestraaer, især fra adskillige danske Stæder, hvor Gilder i Midelalderen vare siistede. At henvise ved enhver §. til saadanne Artikler, har jeg anseet for overflødig.

⁵⁾ Om Jgang og den endnu i Fyen brugelige Skik for den i By-Lauget nye indtrædende, at give Jgangs gilde, s. D. Dialect-Lex. S. 245. 46, og de der anførte Skrifter.

96. Hver midtfaste Søndag skall hverre selfuorende 1) gildis steffne att møde om pindgilde att sliude tiill 2), Huem da icke møder, giffue ij Skill. till wilde, wden sygeseng eller Herstuffs Forffald forhindrer hanum.

97. Och schall dett gaa ret om y byen att giøre Gildis gerren 3) Och sancke gildis Kornett, nar aldermanden finder thes num fore 4) att giøre kornit ferdig.

98. Anden pindg Dag schall Gildet begyndis effter gamell seduon: Och Gierde=Broderenn 5) da att fly Dlit til stollenn y Lauthiide, Och Stolsbroderen 6) at werre betiiden ther hos.

1) Selv varende 3: som varer for, eller tilliger sig selv, hvortil ingen anden Bærel skeer, da Dagen engang for alle er bestemt. (Vf. Rønninge Straa §. 47, der bestemmer som „siellvaaren Steffne“ Fellige tre Kongers Dag, Kyndelmisse, Voldborgmisse Dag og Felmisse Dag.)

2) Om at giøre Sammenstøb til Pintsegildet.

3) Gildes=Gierden 3: Sammenstøbet til Gildet.

4) Finder dem for 3: paalægger, tilliger dem.

5) Gierdebroder 3: den, som det var overdraget at sancke Gildesgierden, Gildeskornet, (s. §. 97.) og paasee -at det rigtig anvendtes til Dlit; ligesom overhovedet at foresaae dets Udskientning ved Gildet. Gierd bemærker nemlig ikke allene: Sammenstøb; (hvoraf de gamle Benævnelser Udgierd og Udgierdsmand, med Hensyn til Lebing; samt Giengierd, om Sammenstøb fra Bønderne og Almuen til Kongens Underhold paa hans Reiser; ligesom om Tilførsel fra Bønderne til en Leirs eller Fæstnings Probiantering); men ogsaa: Gilde eller Giestebud, der skeer ved Sammenstøb; Sammenkomst, selve Giestebudet; hvoraf **Udelgerd** 3: almindeligt Gilde (s. St. Knuds Gildesstraa. Art. 32. 32; hos R. Ancher. S. 120. 21.) „Fire aff wore brøder . . . skulle gøre oss godhe gharde i nar thöm tilkommer;“ m. fl. andre Steder i St. Annes Gildesstraa i Svendborg 1470. Suhms Saml. I. 2. S. 48. **Gierdemænd** (procuratores) forekommer i ældre Gildesstraaer; (s. bl. a. St. Knuds Gildesstraa §. 24. & Ancher om D. Gilder. p. 118.) Ligeledes **Stolsbrodre**. (samme St. §. 33. p. 121.)

6) Om Stolsbroderen (i Rønninge Straa Styrebroder) s. ovenfor Art. 7; og jvf. §. 135. „Gierdebroderne“ tiende derimod Rønninge Straa ikke.

Øch see till paa gildt Brødermes wegne at thønden bliffuer folt, for ther tappis aff hinnde, wid ij Skil till wide.

99. Guilcken mand som kommer effter, nar ther er IV mend aff gildbrødrene komen, den mand skall haffue enn thomandz skaall till enn pineschaall, for hand icke kom for, Øch saa schall mand effter mand haffue samme skaall, intill alle gildit brødrene er komen; Øch nar den siste gildbroder saar samme skaall, tha skall hand dricke tho till rett om paa Seditt.

100. Nar dy Alle erre kommen till rolig sæde, for end denn første Tønde bliffuer affdruckenn, da schall Aldermendenn klape thill lyd, Øch paa mynde sine gildsystenn at tacke gud allmegtigste for sine goude gaffuer, Øch nar dj alle med gudfryctighedt haffue tacket gud, schall begyndis en hellig Loffsang effter gamell seduonne, Øch nar samme Loffsang er wdsungenn, skall Aldermandenn melle wdtkniffue och suer, som dj kunde haffue ont aff, med flere formaninger effter gamell seduone, Øch melle gildishus, gildisgaard, gildis wey y Frid, till huer gildbroder och gildtsøster med theris Folk och gester komer hiem till sitt eget; Øch melle ind dandßen paa gulffuit, Øch gerdebroderen thill den første wisse.

101. End forglemmer aldermandenn sliq formanig, giffue j aat: øll till wide, nar dy komer till fastinde Steffne.*)

102. Øch skall stolsbroderen strax begere, menn ly(D) staar, om der er Nøgenn, entenn gildsysten eller gester, som haffuer kniffue eller ander waabenn att the thenum anduorder att giemme. Forglemmer stolsbroderenn sig, bøde j aat: øll till wide effter gamell Seduonne.

*) Fastinde-Ste fne er et gammelt Udtryk, der ogsaa forekommer i Odense hellig Trefoldigheds Gildeskræ af 1476 (Suhms Saml. I. 2. S. 19) og forklæres der S. 27 af Udg. ved det samme som Tage Stævne : det næste lovlige, eller faste, vedtagne Gildestævne. Jvf. ogsaa Svendborg St. Annes Gildeskræ sammest. I. 2. p. 103. 48.

103. End findis nogne ther effter att side medt sine kniffue eller andre waabinn, tha bøde i Fjerd. øll till wide, End dogh handt ingenn schade gior.

104. Huem som suer om vor Herris wunder eller saar paa steffne eller y gildishus, giffue i Skill. till di Fattige, och allermandenn att opkressue samme vide.

105. Huem som taper Øll y Landom Och bær for Dorenn wdenn allermannndens Mynde, bøde i aat. øll till wide, Och bethalle øllit effter sitt werdt.

106. Er ther fattig Folsk, da skall theaum meddelis skenckeranden fuldt eller Mere effter Beyligheden med allermannndens och Nabornis vilge och samtøke.

107. Er ther nogne aff Gild Brodrenn, som, haffuer Netti ghedt till Øllit och land icke komme till gildet for forffaldt skyldt, Och hans Budt kommer, menn ther er klartt øll y thonden, da schall hanum sendis skencker Kanden enngang fuldt. End komer huerken hand sielff eller hans bud effter sin Netti ghedt thenn dag, haffue hiemme gieldt for thett øll.

108. Huem som kaster thonden aff Stollenn, menn ther er klartt øll y hinde, giffue i Fjrd. øll till wiide Och bethalle huis skade hand gior paa Øllitt.

109. Huem som forthorner sin gildbroder eller gildsøster, theris Bud eller giest, med wquems ordt y gyldishus, y gyldis gaardt eller paa gyldisweig, giffue i Fjrd. øll till wide.

110. Drager anten gildsøsten, theris budt eller giest y huer andris haar y gyldis hus, eller gaardt, eller gildis wey, giffue en fdg. tonde øll thill wide. Endt slaar the huer andre blaa eller blodig, giffue en halff tonde øll.

111. Huem som spilder Øll i Gildis Hus med sin frij willig giffue ij Skil till wide. Huem som slaar Staaale sonnder, giffue ij Skil. till wide, och bethalle Staaallenn.

112. Huem som indbyder Giester till gildis, hand skall ind-

byde thenum som Naborne er icke imod, Och thenum, som icke gior parlament¹⁾ y andre byr. Och huem thenum indbyder, shall centhenn sielff [tage] eller anduorde Stolsbroderen hans kniffue och waabenn y foruoring wid j Fdg. oll till wide.

113. Huo som giest byder och icke lys huff²⁾ for hanum, for hand indleder hanum y gildeshus, giffue $\frac{1}{2}$ Frd. oll till wide.

114. Findes giest y then Stoffue eller gildishus hofff thenn mand, ther gildet drickis shall, nar gildbrodrenne sanctis till gildet, tha skall der dogh lyffis hus for hanum for hand fanger aff gildis ollett, wid $\frac{1}{2}$ Frd. oll till wide.

115. Er Giest nogen aff Gild-Brodre imod, som enten findis y huffet eller stander wdenn for, tha shall thet strax tilkiendegifuis aff den, det wedkomer. Saa skall hanum gildet formenis, eller settis mendt emellom till borgen, eller thenum forlige. Huilcken siden opbryder³⁾, giffue j Tonde oll thill wiide.

116. Huod wide, som giest bryder, thet skall thenn wdgiuffue, som hanum indbødt.

117. Huem som ber nogenn Waabenn eller werger till gildis gaardt eller effter Nogenn som gaar fraa gildet, for hand komer till sit hus, hand giffue j Frd. oll till wiide, Och gior hand skade, giffue j Tde oll till wide.

118. Huem ther sidet och dricker lennger som Allermannen haffuer melt tøndenn med Ollit y frid, effter Allermannen er hjemgangenn, tha både huer som igienn sidet och dricker aff thet forbødne oll, j Frd. oll.

119. Nar alldermannen enten skall melle oll till stollenn⁴⁾

¹⁾ Splid, Riv, Uenighed. (s. ovenfor S. 259 og Noten 1.)

²⁾ „Lysse Huus for,“ formodentlig: indmelde ham i Gildet, melde hans Ankomst for Gildbrodrene. (S. 114. 130 og 131.)

³⁾ Formodentlig: bryder det indgaaede Forliig. (s. S. 126.)

⁴⁾ „Mæle Pl til Stolen— mæle Pllet i Fred“ o: give Tilladelse at man kan begynde at tappe; og tilkiendegive, at dermed skal opføres.

eller melle thet øll y frid till en anden tid der liger paa Stollen, tha skall hannd alltid haffue Naadt meth sine gildbrodre, Och, huod dj flesche wille, thet schall hand samtwæke, om thet kandt werre alle gildbrodre och gildsøstern till gaffu.

120. Then som er XVIII aar gammell, hand skyder helt skod till pindg gilde, och alle dj gilder, som skydis kornn till, eller nar dj kioffue øll for penge, Och huer skall bethalle for sig, som haffuer drucket aff samme kioffue-øll.

121. Then, som er XII Aar gamell, hand skyde halff skodt till gildis, som foruit staar.

122. Smaa Born, som icke er 12 Aar gamle, thet gan- ger om effter meninge gildbrodis Minde om gildis Skodt.

123. Skall huer Gildbroder giøre Megenskaff paa steffue for saa mange Budt¹⁾ eller giester, som hand haffuer till gilditt wid i Frd. øll till wide, om hand dysker Noget.

124. Aldermanden skall althid sidde y sitt rette gordg Sæde²⁾ till gildis, Effter gamell Seduonne.

125. Sameledis skal och alle dy anndre gildbrodre och gildsøster huer side ij sitt rette gordg Sæde³⁾ till gilde, widt i Frd. Øll till wide.

126. Huem som klager paa gildis sæde, hand schall thalle der om paa steffue for Naborne, Och tha skall Aldermanden meth Naborne lege hanum sitt sæde wd, som thet bor meth Nette att werre Och thet medt skall the nøgis, Och huem sidenn opbrø- der, bøde en halff tønde øll till wide.

127. End thenn, som huercken will nøgis eller bøde denn halffue tønde øll, som foruit staar, menn fører sagenn til tinge, tabber hand sidenn sagenn, tha skall hand bøde i hell tønde øll, for hand icke wille³⁾ hoss sine Nabois Sigelsse om samme gildis Sæde.

¹⁾ Bud, her og fl. Steder : Tjenestebud, Tyende.

²⁾ Formodentlig: det Sæde, som var bestemt for enhver Gaard- og Gaardmand i Byen.

³⁾ Her maa være glemt et Ord.

128. Nar stolsbroderen tilbyder Dammjenn att gaa paa gulffuitt, huilcken som hand tilbyder Och icke will gaa, hand bøde ij Skill.

129. Huilcken Bildbroder eller Bildsøster, som indbyder sin giest, Och huem som same giest formener att komme y Gyldishuff wthen sliellig Marsage, Och ther medt kommer Klammer och trette aff stedt, hand giffue i Frd. Dll till wide.

130. Huilcken som haffuer Rettighedt till nogenn aff di gilder, som driickis aff byssens wide, hand maa Ingenn anden indbede ther till, Under end sitt eget thieniste folk paa sin Rettighedt; menn will hand haffue Andre till gildis med sig end sine egne folk, tha indbyde sig thenum, Och lyffe hus for denum, och bethalle for thenum som andre gæster.

131. Men huilcken Bildbroder, som haffuer skott sitt korn till gildis Och hand haffuer icke saa mange Bud at lade gaa paa sit skod, hand maa nyde sin gest till gildis, som det wor hans eget budt paa samme skodt, dogh schall hand lyffe hus for hanum och suore hans brøde, som for^{ut} er.

132. Huilcken Bildbroder, som gildet gior och Dllit indleger, hand schall fly skencken der till.

133. Huilken mand, som thager sin nabois skodkorn*) thill gildis Dll, hand skall haffue en dansk skilling med huer skepe bygh till homble penge; Och Intet meer effter gamell Seduone.

134. Huilcken mand som haffuer thaget sine Nabois korn Och skall bryge deris gildis dll, hand skall icke lade stollenn werre thom for dll di forste thou afftener wid i Frd. Dll till wide, saa

*) Skodkorn, det bestemte Maal Korn, som "skydes til Gildet" (§. 131, 145.) Udtrykket "som tager sin Naboes Skodkorn" bemærker uden Tvivl: som paatager sig at levere det i hans Sted; eller: som modtager, — Kornet af Naboen, og vil brygge Øllet for ham (jvf. §. 134); og derfor skal have af ham, foruden Kornet, de fastsatte Humløpenge.

framt som gildis skodt kand till recte, wdenn thet sker medt meninge gildbrodris wilge och samtæcke.

135. Huer Alften nar tonden medt allet bliffuer mellit y friidt aff aldermandenn, tha skall stolsbroderenn thage Maall paa tonden, Och foruore samme Maall, wid j Frd. oll till wide.

Desligeste schall stolsbroderenn och altid were tilstede Och helde thondenn att allit bliffuer icke ranitt eller spilt, wid j aat. oll till wide.

136. Huodt wide som bliffuer brott till nogenn gilde, schall fordrickis neste sonndag thet effter, wdenn thet skeer med meninge gildbrodris samtæcke.

137. Huilken mands bud, som gaer paa gulffuet y gildis hus eller y gildis gaardt, Och gior Noget som kand were Nogenn till fortornesse, da schall hans hosbundet suore theris brode och bethalle deris wide.

138. Huilken mandt som haffuer Nettighed till Gildis Øllet, och icke kommer sielff, eller lader sin Nettighed hennte denn Dag med sitt Bud, om thet wor hanum witterligt, hand haffue hiemgieltdt.¹⁾

139. Huem som haffuer Guffoldt, som ganger till gildet, hand skall suore Och rette for thenum om the søger gildis Sæde; menn the som tygge gudz Allmisse, thet komer meninge gylbrodre till, at giffue y Jesu Naffn.

140. Forglemmer stolsbroder att fly danngenn paa gulffuet,²⁾ bøde ij Skil. till wide.

141. Forglemmer Stolsbroder at foruore Kniffue och Suer, [Svær] bøde j Frd. oll till wide.

142. Ingen Gylbroder maa gaa till gildis med Træsko, wid ij Skil. till wide.

¹⁾ Han have sin Skade uden Erstatning. (jvf. Art. 107.)

²⁾ Jvf. S. 127. „Fly Dandsen paa Gulvet,“ 2: bøde op til Dands lade Dandsen begynde.

143. Huem som saa dricker andenn pindgdagh, att hand forsømer Messenn tredie pindg dagh, hand haffue forbrott till wide ij Skil.

144. Huem ick lader byssens Nettighedt komme fram nar Allermændenn hanum tid forlegger, hand haffue forbrot ij Skil. huer gangh hand sider offuerherig.

145. Item maa ick nogenn aff gildbroder som bygge och bo y Østrup, anten de som side for affuels gaarde eller husmendt, werre genstridig att skyde sitt korn till gildet wid j Frd. ell till wiide.

146. Item skall ther skydis v (5) skeppe biug till huer tønde ell, som brygis skall till gildis øllet.

147. Skall allermændenn hauffue Loug och Magt till att thage iij mendt aff Naborne att smage gildis øllet haff Gerdebroderen; er det ick saa gott, som thet sig bør, da skall thet ick lege paa stollenn, menn gerdebroderenn skall fly andet got ell till stollen y lautide wid wide effter IV mendg sigelste.

148. Menn ther som allermænden och dj IV mendt thage øllet till Nøge,*) och der findis dog brøst paa, da stande the IV mendt till Nette der for och dj 4 mendt och gerdebroderen att forliges ther om som the kunde best.

149. Item skall allermænden alltidt haffue byssens wedtagne bylou y foruoring, och huem som hinde forsømer, bøde effter IV mendg sigelste.

Tingbrev.

Sørgen Bunde i Alløse, Herriksfouget vdi Lunde Herrit, Søffren Søffrensen y Brandgbye, Kongl. Mayh. Diellesfouget vdi Lundeherrit, Madg Raft y Piordgless, Hans Sørgensen vdi Estelundt; Hans Knudgen

*) Tage till Nøge (til Nøie) s: erklære sig fornøiede, tilfreds med øllet; anfage det som forsvarligt.

y Lunde, Peder Thommessen thet sammestedd, och Hans Jull y Otthense, By gjorde wittberligen for Alle vdi thette vortt opne Bress, Nar eyther Gudh Byrdt 1598 Onsdagen den 16. dags May for oss och meninge Thingmendtt wor skidtt Hans Raaf Allermant y Østrop, och Jens Rielsen Stoulsbrouter der sammestedd, Huilke der stonde her y dag indenn Thinge y lentt*) Lyd aff Dømerenn, och loud lesse enn Byloug och gildiss Skid, som forskriffuut staar, och forn Hans Raaf berette, at handt mett Stouels-Broderen, och meninge Rabouer haffuer siditt medt huer Ander paa edrug steffne, Och medt theris fry vilge laditt optheg- ne forn Byloug och Artikler, dennem till gaffn och Bese, som nu bygge och bou y Østroppe och her effther kommendis vorder, for fredt och Rou- lighedh skylt och gott Raboustaaff att holde; Och ville denne Byloug och Bog wid magtt holditt haffue medt alle sine pungther och Artikler, di goude Rabou thill att forsuore meth for Brett, och om der sandh nog- gen gienstridig, thet Gud forbyde, dennem att strafe effter forn artid- ler; dersom der begiffuiff flere sager, som disse forn Capitler ide om formelber, tha maa aldermanden wdmele aff steffne fire mendtt der om att domme thet gaunligt kunde være; Och naar noggen bryder wide, och ide will bare sitt pantt frem medt goude, tha maa aldermanden thage sine Rabou och panthe hanom y hans gaardt, Och ingenn Lougmaall der medt adtt forbryde. Disligeste om der kommer saadanne sager enthenn om Tyuery eller y andere maade, adtt randsage y huer Mandh gaardt om Aldermandenn thet samthode will medt Rabouerne, tha skall ide hel- der derfor noggen Lougmaall der om forfølgis y noggen maade: Huor- for eyther for bemelte Veglighedt Dømeren thill spurde alle the andre Østrops Mendtt om der vor Roggenn, som her ville imoudtt staa, for end handtt stæde Thingwinde, tha wor der ingenn Moudsigelse y noger Maa- der. Der effther bedis forn Hans Raaf eth thingwinde, hand thet fik wedtt aathe throufaste Danne Mendtt, som waare Knud Hanssen y Fremmerløf, Laurig Christenssen y Rielsøf Rasmus Ipsen y Østroppe, Oluff Søffren- sen ybidem, Niels Raaf y Fremmerløf, Niels Jørgenssen y Østroppe, Knudt Anderssen y Lunde, Jep Perssen y Giorløf, Niels Madhsen y Østroppe och Hans Perssen y Fremmerløf, huilke alle endregthelig winditt adtt the paa forn Thing och Dag sandterlig saa och hørde, Adtt saa er winditt for oss, thet bekiende wy medt voris Befeglinger her Neben. Dat. vi Supr.

*) lent (lenet, forlenet?) Lyd = efterat Lyd var givet raa Tingel af Dømerenn. Ordet lent kan ei læses anderledes.